

Profeții au aprins făclia...

Sub forma meditației calme sau a lamentației, în scrierile profetice sînt exprimate idei și sentimente de o mare elefantie morală. Ele se însușeau într-o nesfîrșită diversitate pe fondul exegezei religioase, al atenției față de împlinirile acelei vremi, al predicțiunii. Marea varietate a expunerilor lasă însă să transpare o sumă de aspirații constante, nobile idealuri. Ele au o mare forță de comunicare, pentru că din textul profetic emană totdeauna o adîncă sinceritate și pasiune pentru adevăr.

Pe adevăr se sprijină de altfel în mod esențial morala profetică. Sentimentul etic se împletește neîncetat cu cel religios, iar relația dintre morală și religie constituie focarul dezbaterii profetice. Pentru profeți, învățătura lui Dumnezeu este exclusiv morală. Dumnezeu-Unic nu se confundă nici cu omul, nici cu natura. Dumnezeu este autorul a tot ce există, dar este Tatăl omului, pentru că El stă la originea moralei umane, atribut al raportului dintre om și divinitate („Domnul este bun și drept, de aceea arată el păcătoșilor calea” — Psalmi, 25:8). Spre deosebire însă de punctul de vedere psalmic, profeții, admițînd că mila Domnului se extinde și asupra naturii, consideră că aceasta este mai prejos de om și nu admit glorificarea ei.

Un concept deosebit de frecvent în gândirea profeților este noțiunea de viitor. Privirea profetului este ațintită spre viitor, el neglijează trecutul. Pentru profeți, viitorul este postulatul credinței religioase, floarea ei cea mai minunată...

Cum vîd ei acest viitor? Este vorba de o eră care se va desfășura aici, pe pămînt și nu numai pentru poporul lui Israel, ci pentru întreaga umanitate. Profeții gîndesc în termeni universali. Progresul moral, purificarea de păcate, instaurarea păcii eterne, în credința și dreptate, sînt idealuri urmărite în folosul întregii umanități.

În determinarea raportului Dumnezeu-om, dar și în referirile lor concrete, avîndu-și sursa în contextul vremurilor în care au trăit, profeții pornesc nu de la om ca individ, ci de la colectivitatea umană, de la popor, de la mai multe popoare, de la întreaga lume. Adeseori, plecînd de la aspecte practice, ei inițiază deschideri către problemele de bază ale moralei; extinzînd semnificațiile lor, le generalizează, le ridică la rang de principii universale.

Din realitățile vieții de toate zilele izvorăște viziunea generoasă a profeților. Sprijinindu-se pe învățăturile sfînte și pe morală, ei afirmă că nu este voiața divină ca oamenii să se împartă veșnic în liberi și sclavi. Profeții pornesc de la premisa că oricine este capabil să dobîndească cunoașterea și înțelegerea, facultăți indispensabile pentru o viață morală. De aceea, orice atingere adusă libertății de constituție, este contrară voinei lui Dumnezeu. Mai mult, pentru Ieremiahu, cunoașterea lui Dumnezeu și dreptatea sînt virtuți identice. Cînd subliniază importanța Șabatului, se gîndește în primul rînd la veșnicii purtători ai poverilor. („Luați seama, în sufețele voastre să nu purtați nici o povară în ziua Șabatului și să nu o duceți înapoi pe porțile Ierusalimului”. — Ieremiahu, 17:21). Iar Isaia nu cunoaște laudă mai mare pentru Mesta

decît faptul că va judeca pe sărman cu dreptate: justiția este cîngătoare care îi înconjură salele. („Atunci nepărtinirea va locui în pustie și neprihănirea își va avea locuința în pom”. — Isaia, 32:16). Mesia se va îmbrăca în dreptate ca într-o armură și tot poporul va fi drept și cinstit. Patosul profetic se înalță în imprecății contra prinților nedrepți. Neînduplecat în cererea de a se face dreptate sărmanului, minia profetului se îndreaptă împotriva filistinismului, poleirii realităților, a contrastului dintre lux și mizerie. În concepția profetică însă, arta care nu se preocupă de problemele morale este condamnată ca ipocrită.

Miezul gândirii profetice, care exprimă în modul cel mai pregnant idealul profetic, este ideea mesianică. Ea constituie culminația religiei, căci în sinul ei concepția despre divinitate dobîndește cea mai înaltă perfecțiune. Este un ideal sublim, original, pe care profetismul l-a

H. ALEXANDRU

(Continuare în pag. V-a)

Pictură în ulei de REUVEN RUBIN

Simboluri iudaice: vulturul

În contrast cu simbolurile altor popoare, la evrei vulturul simbolizează iertare și dragoste. O legendă talmudică zice „Capra de munte e crudă față de progenitura sa; atunci cînd trebuie să nască, urcă în vîrfurile muntelui pentru ca puilul să cadă și să piară; și atunci vine vulturul, îl ridică pe aripile sale și îl depune iar în fața mamei sale. El vine totdeauna la momentul potrivit, nici mai devreme, nici mai tîrziu, căci altfel puilul ar muri”. În același spirit, rabinii au interpretat versetul „Asemenea vulturului care-și îndeamnă puil și se roțește în zbor pe deasupra lor, așa ține el aripile întinse și îi ia la el și-l duce pe aripile sale”. (Deuteronom 32, 11). Această alegorie exprimă mila Domnului, care „călăuzește poporul lui Israel cu îndurare” precum „Vulturul care are milă de puilul său și nu intră brusc în cuib, ci se roțește mai întîi din creangă în creangă pînă îi deșteaptă și simt gata să-l primească”. Și mai departe: „Te-am purtat pe aripi de vultur și te-am adus către mine” (Exodus 19,4).

În mitologie, vulturul simboliza puterea ocultă, cu virtuți magice. La greci era socotit regele păsărilor, simbolizînd lumina și fertilitatea. Era mesager al lui Zeus și purta armele în război.

La popoarele nordice și triburile primitive teutone, simboliza o creatură rea, îndrăgita de puterile infericului și întrușind „gigan-

Vizita în Israel a Eminenței Sale d. Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

Între 3—13 februarie a.c. Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au făcut o vizită în Israel. În acest răstimp, d. Șef rabin a luat parte la ședința consiliului de conducere al lui *Bet Hatefutot* (Casa Diasporei), instituție al cărei comitet internațional îl prezidează d. Șef rabin. Totodată a avut întrevăderi cu o seamă de personalități, purtînd discuții pe chestiuni religioase și comunitare importante.

La plecare și sosire au fost de față, pe aeroportul internațional Otopeni, d-nii: prim-rabin I. M. Marilus; Emil Sechter, secretar general al F.C.E.; Daniel Segal, președintele Comunității evreilor din București; Victor Rusu, prim-redactor al „Revistei cultului mozaic”; Sami Edelstein, președintele secției de asistență; Marcel Bădescu, consilier.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

Cele 613 Mitzvot

Felul cum credinciosul trebuie să se comporte zi de zi în raport cu Dumnezeu, cu oamenii și cu natura este reflectat în mod amănunțit în numeroase precepte ale Torei. Numărul acestor prescripții (Mitzvot), care se întemeiază în primul rînd pe Decalog, se ridică la 613, din care 365 sînt interdicții și 248 reguli de acțiune. Rabi Simlai a arătat că numărul interdicțiilor este egal cu numărul zilelor anului, de asemenea numărul regulilor de acțiune este identic cu cel al părților componente ale corpului omenesc. Plină de frumusețe este, în legătură cu aceasta, semnificația alegorică pe care Rabi Iehuda ben Simeon o dă: fiecare zi din cele 365 zile ale anului vorbește omului, spunîndu-i: rogu-te, nu încălca această interdicție. Iar fiecare din cele 248 de părți ale trupului uman spune omului: rogu-te, îndeplinește cu ajutorul meu această prescripție!

Prescripțiile se pot grupa pe capite mari, după conținutul lor. Astfel, interdicțiile se referă la idolatrie, morală, comportamentul față de oameni și animale, consumul de alimente etc. La rîndul lor, regulile de acțiune se referă, pe ansamblu, la cinstirea lui Dumnezeu, rugăciuni, templu și slujitori de cult, sacrificii și sărbători, legămîntul cu divinitatea, igiena, caritatea, etica, căsătoria etc.

În fiecare capitol sînt cuprinse regulile de acțiune sau interdicțiile respective. De exemplu, există 14 reguli de acțiune în domeniul social, dintre care: atingerea adusă proprietății trebuie compensată, sărmanul trebuie ajutat, împrumutul pe sîrac fără dobîndă, plătește simbria la timp celui cărui i-o dătezi, restituie obiectul pierdut, condamna-l pe păcătos dar iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși...

În același domeniu există și numeroase interdicții legate de caritate, de tratamentul care trebuie aplicat sclavilor, toate recomandările mergînd în sensul unui comportament umanist, blind. Ai grijă, spun interdicțiile, că în faptele tale să nu pătrundă nedreptatea.

Încă din vremurile cele mai vechi s-au făcut încercări de a se sesiza esențialul poruncilor divine, de a se concentra în câteva idei numărul mare al prescripțiilor Torei. Regele David le-a reunit în 11: „Doamne, cine va locui în lăcașul tău; și cine va sălășlui în muntele cel sfînt al tău? Cel ce umblă fără prihană și face dreptate, cel ce are adevărul în inima sa. Cel ce nu a violență cu limba, nici n-a făcut rău împotriva vecinului său și ocară n-a rostit împotriva apropiatului său. Defăimat să fie înaintea Lui cel ce violențește, iar pe cei ce se tem de Domnul, îi slăvește, cel ce se jură aproapei lui și nu se leapădă. Argintul său nu l-a dat cu camătă și daruri împotriva celor nevinovați n-a luat. Cel ce face acestea nu se va clinti în veac” (Ps. 14,1—5). Asemenea tendințe de sinteză se găsesc și la profetul Isaia în Talmud și de-a lungul întregii filozofii a religiei, începînd din evul mediu pînă în zilele noastre.

După cum am spus, toate preceptele ce reglementează viața și comportamentul credinciosului se află sau decurg din Tora. „Preceptul este o luminare bună, iar legea o lumină”... (Prov. 6—23). Preceptul este o luminare — spun înțelepții noștri — căci ea și aceasta, folosința lui este limitată la timpul în care arde, adică la perioada trecătoare a evenimentului cu prilejul căruia îl aplicăm. Tora însă este însăși lumina care nu se stinge niciodată. Talmudul folosește și o altă metaforă: prescripția este lumina luminării, Tora este lumina soarelui. Preceptul, Mitzva, are puterea de a ne apăra de suferință și de a preveni păcatul, însă numai în legătură cu o anumită faptă sau un anumit eveniment, pe cînd Tora își păstrează neconținut puterea de a ne feri de păcat.

Preceptele își au fundamentarea în însăși învățătura; uneori motivația lor este clară, evidentă oricui, altele mai presus de înțelegerea noastră. Această dualitate a constituit o preocupare constantă a gândirii religioase mozaice. Ideea predominantă s-a conturat în sensul că temeiul comandamentelor care transcend rațiunea ține de înțelepciunea lui Dumnezeu, ale cărei adîncimi rămîn nepătrunse pentru om. Examineate cu atenție, ele se dovedesc, așa cum a arătat-o încă Philon din Alexandria, în acord cu natura umană. Independent de aparența lor eficientă, credinciosul își dă seama, atunci cînd le pune în aplicare, că ele corespund unei justiții interioare, că elevează spiritul, că înobilează. Sînt vehicule ale vieții spirituale — spune

(Continuare în pag. V-a)

Rabinul Iser Unterman יִסְרָאֵל

La respectabila vîrstă de 90 de ani, a încetat din viață rabinul Iser Unterman, decanul de vîrstă al rabinilor din Israel. Timp de mai mulți ani, defunctul a deținut înalta funcție de Șef rabin al Israelului.

Coborîtor dintr-o veche dinastie rabinică, Iser Unterman și-a început cariera la Brisk, vestit centru al învățării, apoi a fost șef rabin al comunității evreiești din Liverpool (Anglia).

După ce a îndeplinit un timp funcția de Șef-rabin al orașului Tel Aviv, rabinul Unterman a fost ales Șef rabin al Israelului.

Prin dispariția sa, lumea religioasă evrească pierde o personalitate eminentă.

Un visător al ghetoului

50 de ani de la moartea lui Israel Zangwill

Opera exprimă pe autor. Mai convins decât toate studiile critice, decât amplele biografii și bio-bibliografiile realizate de condeie competente, sint lucrările creatorului de valoare: ele îl reprezintă pe acesta, cu luminile și umbrele sale. Șalom Alehem, de pildă, apare din cărțile sale așa cum memorialistica și studiile care i s-au consacrat l-au văzut ulterior. Din opera sa, însă, l-am cunoscut înainte de exegeții săi. Dar Ițhac Leib Peretz? Toată literatura sa ne dezvăluie, cu sau fără voia autorului, personalitatea artistului. Tot așa din ce au creat, ni se relevă substanța lor umană: a lui Mendal Moher Sfurim, Bialik, Manger și a altor creatori ai literaturii ebraice și a celei idiș.

Chiar și Flaubert, acest magician al stilului pe care îl voia desăvârșit, acest creator de personaje pe care le pune în mișcare fără ca, aparent, să intervina recunoscut că „Madame Bovary sint eu!”

E de la sine înțeles că și opera lui Israel Zangwill ne înlesnește cunoașterea omului. Marele creator de valori perene, ni se înfățișează în toată complexitatea lui, atunci când îl cunoaștem cărțile.

Și cum aici nu emitem numai judecăți de valoare asupra creației zangwilliene, credem necesar să dăm câteva date care confirmă pe deplin constatarea noastră că opera exprimă pe autor.

Zangwill a deschis ochii în cartierul săracimii evreiești din Londra (East End), la 14 februarie 1864.

Priveștiștea umană care i se oferea era, precum e ușor de presupus, cit se poate de tristă. Nu e de mirare că atunci când începe școala, copilul a și cunoscut asprul spectacol al vieții.

La vârsta de 9 ani, părinții se mută la Spitalfields. Începe câștigarea altei experiențe la Jewish Free School.

Zangwill își va aminti totdeauna cu duioșie de această școală, unde s-a inițiat în cele din urmă taine ale culturii iudaice devenind mai târziu unul din profesorii ei.

Era un dinamic. Poet, romancier, eseist, ziarist, dramaturg, militant pentru o lume mai dreaptă și mai bună.

Să observăm că, între altele, a sprînjinit efectiv revendicările feministe din Anglia. Lucid și, în același timp, pasionat al cauzelor mari, a luptat împotriva prejudecăților care minimalizau capacitatea femeii de a fi egală bărbatului.

A desfășurat o intensă activitate ziaristică. Faptul că găsea timp să fie prezent și în presă, nu a stingherit cu nimic producția sa literară, variată și, aproape toată, realizată la un înalt nivel artistic.

Dar nu numai în presă a lucrat, fără a-și trăda vocația majoră de scriitor. Spirit emanamente deschis mișcărilor de idei, a ținut să cunoască prin mijloace proprii lumea. Iată-l, așadar, călător în Olanda și în Statele Unite ale Americii, înregistrând cu o ochi critic variate aspecte ale societății. E firesc, deci, ca în cărțile sale, în care trăiește lumea evreiască, să se resimtă, să vibreze și căldura umană, compasiunea cu care îmbrățișează pe toți năpăstuiții și ofenșați în viață. Iată, de pildă, *Copiii ghetoului*, apărută în 1892: o carte cu elemente auto-biografice, chiar dacă personajul principal e o femeie, Esthera.

Un an mai târziu tipărește *Tragediile ghetoului*, pictură realistă, impresionantă prin culorile tari ale unui condei profund sensibil la suferințele semenului.

Acest romancier mînuiește și umorul, dar un umor în care dincolo de aspectele, să le numim comice apare, pentru cine știe să vadă, tristețea: ce e altceva *Regele pomanașilor* (1894) decât o carte de o... tristă veselie?

Nu vom face aici pomelnicul producției sale literare. Vom pomeni, însă, de *Visătorii ghetoului* (apărută în 1898) adevărată frescă, în care istoria se împletește cu ficțiunea, așa cum se întîmplă cu marile opere literare care au înfruntat timpul și l-au biruit. Spuneam că nu voi formula judecăți de valoare asupra literaturii lui Zangwill. Voi observa doar, că în *Visătorii ghetoului*, istoricul făcînd casă bună cu romancierul, a realizat un monument literar.

În al doilea volum al *Visătorilor*, ni se înfățișează, de pildă, acel fals-mesia, *Sabetai Zvi*, cu toate implicațiile pe care fantezia sa morbidă le-a născocit.

Autorul, punînd la contribuție vasta sa erudiție, izbuteste s-o convertească într-o literatură de înaltă valoare: proză bogată, ridicată la un înalt potențial artistic.

Mijloacele sale de expresie sint multiple. Ne amintim de un alt roman al său (*Mary Ann*), de piesele sale de teatru (*Copiii ghetoului*), roman pe care l-a dramatizat și care s-a bucurat de succes ca și *Creusetul* (1908) jucat mult timp pe Broadway, de *Zeul războiului* (1911), de *Vocea Ierusalimului* (1920).

A scris, în total, 12 piese de teatru, noi am citat pe cele mai cunoscute și s-a dovedit, ca și în roman, deopotrivă de dăruit cu har.

I s-a spus un „Dickens evreu”. Cred că a meritat această onoare.

Îmi îngădui să-mi exprim o părere care ar justifica asemuirea lui cu Dickens. Pe cînd Balzac, de pildă, rămîne autorul unei fresce uriașe în care scoate la lumină, eroi și eroine ahtiate de bunuri materiale, lipsa de scrupule a unei societăți condamnate de istorie, intrigile vehiculate de același sălbatec interes material, toate cu o pană rece, Zangwill are și capacitatea de *comprehensiune* a eroilor săi.

Cel care ne-a lăsat tabloul unei lumi pe care el, Israel Zangwill, a cunoscut-o, a compătimit-o și a îndrăgit-o, a închis pentru veci ochii la Midharst-Sussex, exact acum 50 de ani...

Heine, pe patul de moarte, a rostit aceste versuri:

„Nennt man die besten Namen
So wird auch der meine Gennant
Nennt man die Schlimmsten Schmerzen
So wird auch der meine Gennant”

Le-am tradus astfel:

„Mari nume de vei pomeni
Și-al meu îl vei rosti
Cumplit dureri de vei aminti
Calvarul meu îl vei pomeni”.

I se potrivește de minune aceste versuri și lui Zangwill.

Acum, cînd s-au scurs pe ața timpului cincizeci de ani de cînd inima sa a încetat să mai bată, să-i dăruim floarea admirației și recunoștinței noastre pentru tot ce a visat, pentru tot ce a înfăptuit.

I. PELTZ

VULTURUL

(Urmare din pag. I-a)
a evreilor din Ierusalim, care în primul secol au încercat să îndepărteze un vultur roman din incinta templului, unde fusese plasat din ordinul lui Herodes. Aflăm aceasta dintr-un mesaj criptic al înțelepților din Ierusalim către colegii lor din Babilon: „O pereche venind din Rakat a fost prinsă de un vultur” (adică doi emisari rabini au fost capturați de puterici romani).

După tradiție, vulturul era emblema tribului lui Dan și figura pe flămuri sale, în timpul rătăcirilor prin deșert. În tradiția iudaică, vulturul este prevestitor al evenimentelor viitoare.

Vulturul a devenit un motiv decorativ sinagoga, iar în decursul timpului un element ornamental al obiectelor de ceremonial, ca sfeșnice, candelabre și vase de Pesah.

Astfel, pe o menorah de argint pentru Hanuca, datînd din secolul al XVIII-lea, găsim ca elemente decorative vulturul, căprioara, leul și leopardul.

Varia

CATALOG

Un viu interes a suscitat apariția unui catalog cuprinzînd opera completă a gravurilor și desenelor lui Albrecht Dürer, marele pictor german din secolul al 16-lea. Lucrarea, cuprinzînd șase volume, se datorește specialistului evreu în istoria artelor, Walter L. Strauss. Un capitol special al lucrării este consacrat avaturilor unor opere ale pictorului, pierdute, rătăcite sau furate în cursul celui de-al doilea război mondial.

UMOR

Cunoscutul critic literar David Kohan a ținut la televiziunea elvețiană o serie de prelegeri privind umorul evreiesc. Conferențiarul s-a ocupat îndeosebi de umoristică de limbă idiș din răsărit, de rădăcinile religioase și sociale ale producțiilor lor. Ca exemplu al trăsăturilor specifice ale umorului evreiesc popular, a fost amintit popularul personaj Herșală Ostropoler. O analiză amănunțită a fost dedicată lui Șalom Alehem.

JUBILEU

„Gazeta din Amsterdam”, apărută pentru prima oară în anul 1675, este cel mai vechi ziar evreiesc din lume. Cu ocazia aniversării a 300 de ani de la apariția gazetei, un număr recent apărut al săptămînalului „Nieuw Israelitisch Weekblad a fost în întregime dedicat precursorului presei iudaice.

JURNAL

La Berlin a apărut „Jurnalul berlinez” al lui Arnold Schönberg, creatorul muzicii seriale dodecafonice. În jurnal sint cuprinse impresii, reflecții și observații ale marelui muzician în legătură cu viața de fiecare zi și cu muzica, relații despre întîlniri cu contemporani și judecăți de valoare cu privire la muzicienii timpului său.

Director al școlii de compoziție de pe lîngă Academia din Berlin, Schönberg a fost înlăturat în 1933 din post, pe motive rasiale. În opera sa figurează printre altele *Kol Nidre*, lucrarea muzicală *Un supraviețuitor al Varșoviei* opera *Moise* și *Aaron* și ciclul „Psalmi moderni”.

POET

S-au împlinit 25 de ani de la moartea lui Yvan Goll, poet și dramaturg, născut în Alsacia. În poemele sale, a militat împotriva războiului („Canalul Panama”, „Elegiile internaționale” etc.). S-a aflat printre cei care au dezvoltat mișcarea literară expresionistă, unde și-a cîștigat un loc de prestigiu.

INVENȚIE ÎN DOMENIUL PLASTIFICANȚILOR

La întreprinderea „Solventul” din Timișoara a fost experimentată o nouă și valoroasă invenție românească în domeniul plastifiantilor. Este vorba despre un procedeu original de obținere a poliestereilor liniari și ramificați folosiți ca plastifianți pentru polimerul de vinil și în procesul de fabricare a poliuretanilor flexibili.

Față de metodele utilizate pînă acum, invenția prezintă importante avantaje, dintre care se remarcă posibilitatea obținerii mai multor tipuri de poliesteri cu proprietăți fizico-chimice variate.

Rezultatele bune obținute în timpul experimentării în cadrul stației-pilot au determinat începerea lucrărilor pentru construcția unei instalații industriale

MEDICAMENTE CU ACȚIUNE PRELUNGITĂ

Specialiștii Institutului pentru controlul de stat al medicamentelor, în colaborare cu cadre didactice de la Institutul medico-farmaceutic, au realizat pe baza unei tehnologii originale, o serie de medicamente cu acțiune prelungită. Dintre preparatele de acest gen care au intrat în fabricație, menționăm: Bergofen (retard), cu aplicabilitate în distonii neurovegetative, Codenal (retard), util în combaterea tusei, Trinitrin (retard), preparat eficient în prevenirea crizelor de angină pectorală etc. La aceste medicamente, se folosește ca înveliș polietilenă românească.

Utilizînd noile preparate, un bolnav în loc să ia 7—8 comprimate obișnuite pe zi, are nevoie de numai două, realizîndu-se efectul terapeutic scontat.

REȚEAUA COMERCIALĂ A CAPITALEI

Rețeaua comercială a Capitalei va înregistra și în acest an o continuă dezvoltare și modernizare. Celor aproximativ 6 000 de unități existente li se vor adăuga altele noi. Dintre obiectivele importante aflate acum în construcție și care urmează a intra în circuitul comercial în 1976, amintim magazinul-universa Bucur-Obor, cel mai mare din țară; magazinul universal „Central” din Piața Unirii; precum și două magazine generale. De asemenea, un complex comercial însumînd 10 000 mp, va fi dat în folosință la intersecția șoselei Pantelimon cu strada Socului. Pe bulevardul 1 Mai se va deschide un mare magazin de mobilă.

Urmează să înceapă lucrările de construcție a magazinului universal din Drumul Taberei, a noilor complexe în Militari și Armata Poporului. Va continua acțiunea de dezvoltare a rețelei BIG-urilor, de modernizare și extindere a piețelor, de recuperare a unor foste spații comerciale. Va fi dezvoltat comerțul stradal în zonele centrale ale orașului și în noile cartiere de locuințe.

Suprafața comercială nou construită, care se va adăuga anul acesta celei existente, va fi mai mare cu 100 000 metri pătrați.

Federația comunităților evreiești din Iugoslavia a sărbătorit recent 30 de ani de la reconstituirea comunităților evreiești. Restabilirea comunităților a fost înfăptuită o dată cu eliberarea treptată a țării.

Prima comunitate reînființată a fost cea de la Belgrad, imediat după eliberarea orașului. Fondatorii noii comunități au fost acei evrei care, în condiții din cele mai grele, trăiseră ilegal în oraș și în împrejurimile sale, apoi cei care făcuseră parte din mișcarea de partizani și de rezistență, prizonierii de război eliberați și foștii deținuți ai lagărelor de concentrare. Evenimentul s-a produs la 20 octombrie 1944.

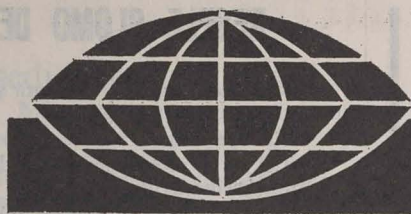
Cu ocazia reînființării comunității din Belgrad a avut loc o festivitate care a deschis seria aniversărilor în alte orașe iugoslave, Sarajevo, Novi Sad, Subotica și Zagreb. Toate s-au desfășurat sub semnul amintirii luptelor împotriva fascismului și a voinței de supraviețuire.

Existența evreilor în regiune este menționată încă din timpurile romane. Importanța lor în activitatea economică și culturală a crescut de-a lungul secolelor, în cel de-al doilea mileniu, călătorul Benjamin din Tudela vorbește de rolul lor în mijlocul populațiilor din Balcani. La sfârșitul secolului al XIX-lea, parlamentul sârb, proclamând emanciparea tuturor cetățenilor, a menținut decretele din secolele trecute, care prevedeau restricții în ceea ce le privea pe evrei. Abrogarea acestor legiferări s-a produs abia în 1889.

În Slovenia evreii sînt prezenți abia din secolul al XIII-lea. Expulzați de către împăratul Maximilian al Austriei, ei au revenit ulterior înființînd comunități, rabinat. Și în Croația se aflau evrei încă din secolul al III-lea. În evul mediu aveau un conducător spiritual care purta titlul de „magistratus Iudaeorum” și o sinagogă. Dar, o dată cu ascensiunea Habsburgilor, fură expulzați, iar timp de două sute de ani nu a mai existat în Croația nici un evreu. Un recensămint de pe vremea Mariei Theresia menționează existența a 25 de familii. Ei au revenit aici abia după decretarea patentei de toleranță (Toleranzpakt) a împăratului Josef al II-lea, însoțită și de instituirea unei taxe remuneratorii.

În Dalmția, evreii au sosit o dată cu armatele romane. În vecinătatea orașului Split există un cimitir evreiesc din secolul al III-lea, iar în 641, cînd orașul Solin a fost distrus de către avari, se afla acolo o comunitate evreiască. De-a lungul evului mediu, viața evreilor din această provincie s-a caracterizat prin alternanțe de liniște și persecuții. Prin secolul al XIX-lea, evreii din Split trăiau, ca în altele orașe europene, în gheto. O viață asemănătoare au dus-o evreii din Bosnia și Herțegovina.

În opera sa „Ambasada la Gaius”, Philo din Alexandria îi menționează pe evreii din Macedonia. O inscripție pe stîlpul unei biserici, fostă sinagogă, actualmente aflată în muzeul evreiesc din Belgrad, atestă existența evreilor în secolul al II-lea. Ei s-au menținut în regiune, în evul mediu și în epoca modernă. Mult mai mic era numărul lor în provincia Vojvodina, unde rezidența evreilor nu

meridiane

Jubileul comunităților evreiești din Iugoslavia

era permisă decît în mod excepțional.

Evreii din provinciile meridionale erau sefarzi, din celelalte — askenazi. Sefarzii vorbeau ladino, alții erau influențați de limba și cultura slavilor de sud. În 1919 a fost înființată Federația comunităților religioase evreiești, principalele ei domenii de activitate fiind religia, cultura și educația. În 1923 s-a întemeiat rabinatul și asociația rabinilor. Existau școli iudaice, de la cele elementare, pînă la ieșivot și școli de hahami și de pedagogii. Unele nume reținute de istoria culturii: poezii Hinko Gottlieb și Siegfried Kapper, navelistul Issac Samakovlija, istoricul Lavoslav Sik.

În aprilie 1941, Iugoslavia a fost invadată de trupele hitleriste și de aliații ei. Naziștii au aplicat metodele lor de persecuție și exterminare în toate provinciile țării. În Serbia, imediat după invazie, evreii au fost înregistrați, s-au introdus pata galbenă și munca obligatorie. Ei au fost obligați mai întîi la contribuții în bani și efecte, cu luarea de ostatic drept garanție, apoi au fost trimiși în lagăre de concentrare, la Topovske Supe, o suburbie a Belgradului, la Banjica și în alte localități. La ordinul lui Eichmann a în-

ceput exterminarea, care a mers crescînd, în așa fel încît în lagărul de lângă capitală, de pildă, nu a mai rămas nici un supraviețuitor. De asemenea, nu se cunosc supraviețuitori ai lagărului de la Zemun. În august 1942, un raport german afirmă că „problema evreilor din Serbia a fost rezolvată”. Tot atît de tragică a fost soarta evreilor din Croația. Au fost înființate numeroase lagăre de exterminare și se citează cazul celui de la Danica unde de asemenea nu a rămas nici un supraviețuitor. Mulți dintre evreii din Croația, Bosnia și Herțegovina au fost deportați la Auschwitz. Se cunosc mai multe cazuri de rezistență ale deportaților. Astfel, se menționează revolta a 600 prizonieri închiși într-o uzină în construcție, care au atacat gărzile ustathe. De pe urma actului lor disperat au reușit să scape pînă la urmă, 20 de evrei.

Evreii din Iugoslavia au luat parte activă la lupta împotriva naziștilor și la mișcarea de rezistență. Zece evrei au fost declarați eroi naționali ai rezistenței. Numeroși evrei au făcut parte din formațiile de partizani în cadrul căreia a existat și o unitate compusă exclusiv

din evrei. Primul post de radio emițător clandestin a fost instalat și minuit de doi frați evrei.

În Iugoslavia există în prezent 56 de comunități evreiești, iar Federația se ocupă îndeosebi de probleme de asistență, inclusiv azilul de bătrîni care funcționează la Zagreb. La Belgrad funcționează un muzeu și un institut de istorie a evreilor. Federația publică o revistă lunară și a editat o serie de cărți pe teme iudaice.

SURINAM

Într-o monografie apărută recent se dau informații în legătură cu evreii din Surinam, colonizați acolo spre sfîrșitul secolului al 18-lea. Se descrie viața, obiceiurile religioase, legăturile lor cu băștinașii.

Nagasaki, Kobe, Tokio...

Serviciu divin la sinagoga din orașul Kobe

Primii evrei au venit în Japonia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fiind originari din Germania, Rusia și America. Pentru ei această țară reprezenta o mare necunoscută și foarte puțini se gîndeau să se stabilească definitiv în această regiune îndepărtată. Acest sens de temporalitate a afectat desigur și înființarea de comunități în adevăratul sens al cuvîntului. Cu trecerea anilor s-au ivit însă forme ale unei vieți comunitare. Cu toate că Yokohama a fost cel dintîi oraș care număra și evrei în colonia sa străină, totuși Nagasaki este orașul despre care se poate spune că a avut prima comunitate evreiască. Prin anul 1880 comunitatea evreiască din respectivul oraș se compunea din 50 de familii. Membrii ei au clădit sinagoga „Beth Israel”, s-au cumpărat teren pentru un cimitir. Ulterior a fost adus un rabin din Manciuria, s-a deschis o școală evreiască și a fost înființată o societate de binefacere.

Dar comunitatea din Nagasaki a încetat virtual să existe în anul 1904, la izbucnirea războiului ruso-japonez. Evreii au părăsit orașul, sinagoga a fost transformată în depozit de materiale, iar la 6 august 1944 a fost nimicită în bombardamentul atomic. O soartă diferită a avut cimitirul. Rabinul Marvin Tokayer a redescoperit, în anul 1964, în urma unor îndelungate cercetări, cimitirul de mult uitat. A rezistat bombardamentului atomic fiind restaurat și întreținut de comunitatea evreiască din Tokio, ca un vestigiu al începuturilor vieții evreiești în Japonia.

Yokohama este al doilea oraș în care s-au stabilit evrei. În anul 1861 se aflau aici cam tot 50 de familii. Unii dintre evrei au avut un rol deosebit în viața economică și publică. Astfel, Rafael Schor

a fost primul colonist străin între 1865—1867, fiind în același timp fondatorul lui „The Japan Express”, primul ziar japonez în limba engleză. De asemenea Marcus Samuel, originar din Anglia a introdus kerosenul în Japonia și a înființat prima flotă de tancuri petroliere.

La sfîrșitul primului război mondial comunitatea din Yokohama devenise centrul vieții evreiești din Japonia. Dar cutremurul din 1923 a distrus aproape complet orașul, majoritatea familiilor evreiești stabilindu-se în orașul Kobe. După reclădirea orașului, parte dintre evrei s-au reintors la Yokohama.

Comunitatea din orașul Kobe a avut o evoluție mai lentă. Primii evrei sosiți aici în 1868 erau originari din Iran și Irak. La finele secolului al XIX-lea, odată cu sosirea unor evrei imigranți din Rusia țaristă, comunitatea crescuse ca număr. Pe vremea aceea existau două sinagogi — una sefară și alta askenază precum și un centru comunitar. Pînă la începutul celui de al doilea război mondial, la Kobe se afla cea mai numeroasă comunitate evreiască din Japonia.

Pînă la începutul secolului al XX-lea comunitățile evreiești din Japonia erau izolate de comunitățile din Europa. În primele decenii ale acestui secol starea de izolare a încetat, comunitățile din Japonia fiind chiar în măsură să acorde sprijin refugiaților din Europa. Mai ales 1939 a fost un an în care mulți refugiați din țările ocupate de naziști și-au găsit adăpost vremelnic în orașul Kobe. Conducătorul obștei evreiești Anatole Ponve, împreună cu Jointul, cu Societatea de ajutorare a emigranților evrei, au dus o acțiune umanitară asigurînd cazarea și întreținerea acestora, pînă la emigrarea lor în Statele Unite, Canada etc. Între

anii 1939—1941 circa 4.600 refugiați evrei și-au găsit adăpost în Kobe și Yokohama.

La intrarea Japoniei în război mulți evrei — rezidenți sau refugiați au părăsit Japonia. Cei ce au rămas, împreună cu ceilalți străini au avut în tot timpul războiului domiciliu forțat în orașul de munte Karuizawa.

Cu toate că naziștii au insistat pe lîngă aliații lor japonezi să aplice „soluția finală evreilor”, toți cei 50.000 de evrei japonezi au scăpat cu viață. În preajma anului 1941 ministrul de externe japonez Matsouka a răspuns chiar naziștilor: „Este adevărat că am încheiat o alianță cu Hitler, dar nu i-am promis niciodată să fiu antisemit. Aceasta nu reprezintă numai părerea mea personală ci este un principiu împărtășit de întregul imperiu japonez”.

În prezent întreaga comunitate evreiască din Japonia este alcătuită din 1.000 persoane față de o populație de 102 milioane suflete.

În ultima vreme se remarcă interes pentru cultura și istoria evreilor printre intelectualii japonezi. Astfel au fost traduse în limba japoneză cîteva povestiri ale lui Salom Alechem de idiștului japonez Kazuo Ueda. De asemenea la cîteva universități există seminarii de studiu al iudaismului. Printre cei ce au contribuit să trezească interes pentru iudaism se numără profesorul Abraham Seduzo Kotsuji, care a trecut la iudaism în anul 1959. Un alt convertit, Hiroshi Okamoto, și-a dedicat viața unei mai bune cunoașteri a iudaismului. El a studiat la Hebrew Union College din Cincinnati și a devenit rabin. Mai multe societăți culturale japoneze ca „Societatea japoneză pentru studiul Bibliei”, precum și „Asociația pentru studii în orientul apropiat” efectuează săpături arheologice la Tel Zeror, lîngă Cesareea.

Interesantă este și activitatea sectei Makuya, care numără peste 50.000 de membri și care se proclamă înrudită cu iudaismul. Membrii acestei secte susțin că cel puțin o parte a poporului japonez ar fi descendența unuia din cele 10 triburi iudaice.

În 1945, după terminarea celui de al doilea război mondial, întreaga activitate a obștei evreiești din Japonia s-a concentrat la Tokio. Casa comunității a fost reamenajată, s-a clădit sinagoga „Beth David”, care servește drept local de rugăciune atît pentru membrii ortodocși cit și pentru cei conservativi. Se organizează concerte, în cînealul literar se citește piese de teatru, de Hanuca și de Purim se organizează serate. În vizita pe care Eminența Sa dl. Șef-rabin dr. Moses Rosen a făcut-o acum cîțva timp în Japonia le-a vorbit despre viața comunităților evreiești din România.

Astăzi în Japonia există numai două comunități evreiești, la Tokio și la Kobe. Recent în acest din urmă oraș s-a construit o nouă sinagogă — Ohel Șlomo — și un centru comunitar.

GENEZA

Televiziunea franceză a inaugurat o serie de emisiuni cu titlul „Cu Biblia deschisă”. În cinci duminici consecutive, rabinul Josy Eisenberg va purta un dialog ca profesorul Armand Abecassis pe tema „Cartea Genezei”.

SINAGOGA

În mica comunitate evreiască din Fribourg (Elveția) a fost redată destinației sinagoga locală, după renovare. Ea a fost construită în 1905 și restaurată în 1937. Comunitatea din Fribourg împlinește 80 de ani de existență. La universitatea locală funcționează o catedră pentru cultura idiș.

CARNET

HYNEK

În țirg era nu unul, ci mai mulți doctori și aproape despre fiecare s-ar putea scrie, ceea ce, poate, voi face cîndva. Dar printre pacienți nu erau destui care ar merita descriși? Iată, îmi vine acum în minte domnul Micu negustor-șasul de mărurișuri și furnituri de croitorie, cel cu prăvălia, de mărimea unei cabine telefonice, de lungă monument. Era un pacient statornic și des al doctorului Cohn. Nu că, Doamne ferește, ar fi suferit de cine știe ce boală gravă. Doar atât că periodic, de obicei duminică dimineață, era chinat de crampe la stomac. Frecvența simptomului ca și constanța lui îl cam făcuse pe domnul doctor să bătuse sursa răului: ori că madam Micu exagerase iar cantitatea de grăsimi de gîscă din buclă, pe care o prepara de fiecare Săbat, ori că domnul Micu întrecuse din nou măsura la masă. Invariabil, îi prescria același leac — și trebuia să recunoaștem nu dădea greș niciodată: 40 de grame unt de ricin.

Vara, domnul doctor Cohn închidea pentru o lună de zile cabinetul, dădea sănătate deplină pentru acest răstimp pacienților și pleca la Paris, la clinica unde își făcuse stagiul de intern. Nu numai colegii, ci și lumea cunoștea și prețuia această dorință de a se ține la curent cu ce e nou în nobila sa profesie. În viața monotonă a țirgului, plecările și sosirile vrednicului doctor constituiau un mic eveniment. S-a întâmplat ca într-o duminică dimineață, primul pacient care l-a intrat în cabinet să fie domnul Micu. Îl aduseseră, se înțelege, tot afurisitele crampe stomacale...

— Te duci la farmacie și-l rogi pe domnul Rosenberg să-ți dea 40 de grame de unt de ricin, îi spuse, cu glas potolit atât de apreciat de bolnavi, doctorul.

De data aceasta domnul Micu nu și-l putu ascunde mirarea:

— Tot 40 de grame, domnu' doctor? Aș fi înțeles 35 de grame, sau 42, dar tot 40, ca și pînă acum?!... La ce, atunci, ați mai făcut atîta cheltuielă și v-ați abosot tocmai pînă la Paris?!

Dar cum spuneam, să-l lăsăm pe ceilalți doctori și pacienții lor pentru altădată. Astăzi aș vrea să vi-l prezint pe doctorul Hynek.

Nu era de prin partea locului. Se născuse departe, într-un oraș mare și cu faimă, din Moravia sau poate din Boemia. Acolo își făcuse și studiile. Prin ce joc al destinului sau întâmplării ajunsese în țirgul nostru? La această întrebare nimeni în afară de el n-ar fi putut răspunde. Iar acum, cînd s-a călătorit de mult pe călădări țării, e prea țirziu, rămîne o taină de nedezlegat. Oricare ar fi fost împrejurările care l-au adus aici, se integrase atât de tenețnic în viața țirgului, încît devenise de mult unul dintre fiii săi. Prea puțin își mai amintea că prin adopțiune și nu prin naștere. Vorbea idiș la fel de curgător ca oricare altul, folosind zicale și expresii pitorești, care făcuseră acestuia grai. Cunoștea pînă în cele mai mici amănunte și nuanțe obiceiurile, felul de viață, mentalitatea oamenilor în mijlocul cărora îl fusese dat să trăiască. Știa care pericopă se citește în săptămîna aceasta la sinagogă, cînd e Roș Hodeș și cînd cade în acest an prima seară de seder, știa cînd termină copilul Hamașul la heder și cînd începe să învețe Rași. Să ne mai mirăm, deci, că țirgul ulușe de mult că doctorul Heinic, cum i se spunea de către toți, nu e de fapt unul dintre ai lor, că nu era evreu, și că-l socoteau pe deplin fiul, fratele lor mai mare?

La fel, probabil, se socotea el însuși. Anii, ambianța, contactul zilnic cu realitatea de aici, poate un adînc sentiment de compasiune pentru suferințele acestor oameni simpli care-l băteau cu sîfială la ușa cabinetului, toate acestea și încă multe altele contribuieră ca amintirea vechii sale trăiri să se estompeze ca un ecou îndepărtat și vag iar el, doctorul Hynek, deveni Heinic, să prindă rădăcini adînci în solul țirgului.

Dimineața. O bătaie timidă, abia auzită, la ușă îl rechemă din lumea îndepărtată spre care îl călăuzise subtilul autor german pe care-l citea. Căci doctorul Hynek avea pasiunea lecturii, alimentată de o bibliotecă imensă — nu numai la scara țirgului, ci a oricărui centru de cultură. Și, lucru notabil, spre lauda localnicilor, aceasta nu dădea, ci dimpotrivă, prestigiului său profesional. Căci numai cei din Helem trăseseră concluzia că doctorul lor e ignorant de vreme ce îl vedeau toată ziua cu nasul în cărți. Logică de Helem: dacă ar ști căre, nu s-ar tot uita în carte; iar dacă se uită — ce semn mai categoric că nu știe?

Iarăș! aceeași bătaie timidă. În pragul ușii se ivește o mamă tină, cu tot copilul în brațe. Bărluș negru îi pune și mai mult în evidență paloarea feței, luminată de doi ochi negri, în care se citește neliniștea, teama.

— Nu mai știu ce să mă fac cu el, domnu' doctor... După Sucot face doi ani, de umblat nu umblă încă, abia-abia se ține pe picioare, face cițiva pași și obosește. În schimb, de plîns plînge ziua și noaptea... E un copil tare rău, domnu' doctor, nu știu ce să mă fac... Scrieți-mi, tare vă rog, o doctorie să-l liniștească...

Privirea exersată a medicului zărește pe dată sechelele rahitismului, membrele moi ale copilului subnutrit, amprenta mizeriei și a lipsurilor.

— Nu el e rău, sărăcia e rea, idene! Și clătînd imperceptibil din cap continuă abia auzit: leacul ar fi foarte simplu dacă nu ar fi atât de greu de obținut... Ouă, lapte, soare, lumină, o lună la Tekirghiol... Numai că...

Da, doctorul Hynek își cunoștea foarte bine pacienții, știa că în cazul de față toate acestea ar suna ca o ironie amară. De unde să aibă nevasta lui Șoic-cărdușul bani pentru ouă, pentru brînză și lapte, pentru o lună la Tekirghiol? Și poate înlocui toate acestea biata linguriță de untură de pește pe care îi va prescrie?

— Dă-i de trei ori pe zi cîte o lingură de untură de pește și vezi să stea cit mai mult la soare... Poate se află o grămadă de nisip pe ușa voastră, pune-l să se joace în nisip... Și nu te mai frămînta atîta, are să crească mare ștengarul, mîine-poîmîine merge la heider și-ți face zile amare nelamedului...

Nu, doctorul nu apucă să se întoarcă la subtilul autor german. Cu un vag simțămînt de regret închide volumul de pe birou; îl va deschide iar dîseară, după ce ultimul pacient îi va fi părăsit cabinetul. Acum e timpul oamenilor, al bolnavilor, al suferinței ce se cere alinată.

Unii plătesc consultația, alții vor aduce banii mai țirziu, cînd vor cîștiga, cei prea săraci vin fără să plătească. Vin ca la unul dintr-ai lor, frate mai mare și înțelege, venit cîndva; de demult, de foarte departe, să-și împlinească aici rostul de om printre oameni.

VICTOR RUSU

REGELE ȘLOMO DESPRE ÎNȚELEPCIUNE

Înțelepciunea este luminată și neînserată și cei ce o iubesc o văd ușor și cei ce o caută o găsesc.

Ea iese în calea celor ce o doresc și li se arată ea întii.

Cel ce se scoală pentru ea dis-de-dimineață nu se va osteni, căci o va afla șezînd la poarta lui.

Cel ce-și bate capul cu înțelepciunea îndeplinește desăvîrșirea minții și cel ce-și pierde somnul pentru ea va fi în curînd fără de griji.

Ea umblă în toate părțile căutînd pe cei vrednici de ea și se arată prietenoasă în drumurile lor și îi întîmpină în tot ce pun la cale.

Începutul ei este pofta cea adevărată de învățare.

Iar pofta de învățare are în sine iubire, iar iubirea este paznica legilor ei, iar paza legilor ei este adevărul nemuririi.

Un fiu al țirgului

DECESE

Moartea lui Martin Băluș, vicepreședinte al Comunității evreilor din București, îmi prilejuește nu numai exprimarea regretului pentru dispariția acestui bun evreu, dar am prilejul să redau cîteva amănunte despre familia dispărutului și despre țirgul Hirlău.

Sane Băluș, părintele adoptiv al lui Martin, era un prieten al familiei mele. Faptul că locuia peste drum de casa părintească, a făcut să vedem în această familie nu numai prieteni ci și un stîlp al țirgului nostru. Sane Băluș a avut un fiu care a studiat medicina, dar fiul nu a locuit în Hirlău, unde trăia și un frate al lui Sane Băluș, numit Nicu Băluș. Acesta era un personaj deosebit în țirgul nostru, prin faptul că a publicat o carte în limba română, intitulată „Om, lumea și dreptatea”. Apariția unei cărți scrise de un locuitor din țirg, era un eveniment mai important chiar decît vizita de Hanuka a rabinului din Ștefănești, vizită ce răscolea întreaga viață a țirgului.

Respectul oamenilor țirgului pentru slova scrisă era neîntînat pe vremea aceea. Acest fapt explică faptul că deși numărul celor ce cunoșteau limba română — din generația părinților noștri — era limitat, totuși cartea se vindea la preț de 50 de bani, ceea ce era o sumă importantă la timpul său.

Nicu Băluș era o figură bizară pentru acele timpuri, nu numai prin felul său de viață, ca celibatar, ci și prin comportare și mod de a se îmbrăca. Sane Băluș, tatăl adoptiv al lui Martin, era unul din enoriașii respectați ai țirgului. El s-a ocupat — împreună cu dr. Leon Abeles și Albert Mihăilescu — în special de construirea școlii israelito-române. În acea epocă trebuia adus la cunoștința evreilor că „hederul” nu poate corespunde nevoii de a vorbi limba română și copiii trebuiau să aibă cunoștințe în materie de limba ebraică. În această acțiune, de a convinge părinții să-și trimită copiii la școala mixtă, — acțiunea lui Sane Băluș a fost hotărîtoare.

Familia Băluș avea faima de „oameni moderni” și societatea lor era căutată de acei care vroiau să urce o treaptă în viața socială a țirgului. Copilul și apoi tinărul Martin Băluș era mult iubit de acești părinți ai săi și îl prezentă o consolare pentru lipsa fiului lui Sane Băluș care studia departe de casă. Despre biografia lui Martin Băluș s-a mai scris în această revistă. Eu aș vrea să adaug că defunctul a fost un om care s-a dedicat interesului obștesc, care și-a iubit poporul său.

Ca fost hirlăuan, am fost mîndru de acest fiu al micului țirg care a dat comunității un număr de oameni de ispravă. Martin Băluș poate fi considerat unul dintre aceștia.

MICHAEL LANDU

DECES

A decedat la Marbach (R.F.G.) în vîrstă de 89 de ani, cunoscutul istoric literar și filolog Kurt Pinthus. Ca eseist și critic, el și-a făcut renume datorită studiilor sale asupra expresionismului. Înaintea primului război mondial, dîndu-și seama de importanța cinematografului, a publicat o „Carte a filmului”, în care s-a ocupat de creațiile primilor regizori. Numele lui Pinthus a

la perioada 26 ianuarie — 10 februarie 1976, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate:

Melickson Leia (90 ani) Str. Cezar Bolliac 5; Grimberg Malca (84) Olteni 21; Fabian Sofi (77) Nikos Belloianis 17; Sector Avram (82) România Muncitoare 5; Heschia Beta (90) Alex. Beldiman 1; Hausvater Alfred (66) Piața Sf. Ștefan 12; Jurgrav Feighe (86) Aleea Păntelimon Bloc 9; Roth Mikea (74) Cetatea Histria 6; Wolfshaut Golda (67) Nera 1; Pollinger Sabina (51) Munții Tatra 12; Fundanu Herscu (88) Intr. Hornului 2; Rosenwasser Isidor (70) Apolodor 24; Aronovici Atina (86) Antim 42; Herscovici Amalia (76) Sf. Apostoli 70; Rosner Filip Teives (90) Nufierilor 91; Brandt Rebecca (67) Dudești 46; Grünberg Ana Peril (87) Cal. Griviței 190; Schwartz Sidonie (72) Sf. Apostoli 62; Rabinovici Șmil Leib (75) Lucai 113; Segal Herman (75) Dr. Westfried 7; Veisberg Paulina (79) Intr. Dr. Demetrescu 6; Tobias Nachman (75) Costinești 8; Scheingort Moise (93) Colței 42; Zeilic Bercu (69) Maramureș 2; Diamant Ludwig (72) Sihleanu 4; Feuer Maria (90) Pictor Romano 18; Cuperman Ottilia (98) Av. Iulius Tetrat 24; Sabou Victor (47) Negru Vodă 14; Froimovici Taube (78) Căminul Călărași 57; Juster Teofilă (88) Moșilor 123; Sisler Eti (90) Băileuștii 23; Simon Burah David (76) Reconstrucției 6; Vigder Hude Feiga (72) Aurel Vlaicu 39; Samoil Michel (86) Virginia 5; Freier Martin (81) Știrbei Vodă 63.

Soția îndurerată amintește că la 25 februarie 1976 se împlinesc un an de la moartea scumpului ei soț

MARCEL SCHWARTZWALD
Galați

Un gînd pios pentru sufletul lui bun.

Cu aceeași durere, dr. S. Ghinzburg și familiile înrudite anunță că au trecut 5 ani de la moartea regretatului

Inginer I. GHINZBURG
din Galați

Un gînd pios pentru sufletul lui.

Soția și rudele anunță cu aceeași adîncă durere împlinirea, la 4 februarie 1976, a unui an de la sfîrșirea din viață a scumpului și neuitatului lor soț, frate, cîmnat și unchi

LUPU AVRAM
din Huși

Amintirea chipului său luminos va rămîne veșnică în inimile noastre.

Cu adîncă durere, Șlima, soție, Armand, fiu și celelalte rude, anunță cu durere că la 1 martie 1976 (18 Adar) se împlinesc un an de la încetarea din viață a celui ce a fost

MIHAL CORNACI
din Botoșani
fi vom păstra via amintirea.

Cu profundă durere, amintesc rudelor, prietenilor și celor ce l-au cunoscut și prețuit, că pe ziua de 22 martie a.c. se împlinesc un an de la decesul fulgător al lui

GROPPER SOLOMON
Foșani

Rugăciunea se va oficia în ziua de 22 martie 1976 la ora 8 dim. la Templul coral din str. sft. Vineri nr. 9.

Soția,

Oaspeții noștri

Moise Tandeytnik, președintele comunității evreiești din Moscova

Între 26—28 ianuarie a.c. ne-a vizitat d. Moise Tandeytnik, președintele Comunității evreilor din Moscova.

În timpul șederii la București, oaspetele a purtat convorbiri cu Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen și cu alți conducători ai Federației Comunităților Evreiești din R.S. România în chestiuni privind

probleme comunitare. Cu acest prilej au fost scoase în evidență bunele legături stabilite între obșteile noastre.

Eminența Sa d. Șef rabin a rugat pe d. M. Tandeytnik să transmită binecuvîntarea Torei și toată dragostea frățească enoriașilor Sinagogii Mari și tuturor enoriașilor comunității din Moscova.

Vizita unei delegații „United Jewish Appeal“

În zilele de 28—30 ianuarie a.c. ne-a vizitat o delegație a organizației „United Jewish Appeal“ din statul California — S.U.A.

În cadrul unei întâlniri cu conducerea Federației Comunităților Evreiești din R. S. România, oaspeții au ascultat cu viu interes o expunere a Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen despre trecutul și realizările actuale ale obștei noastre. Au fost vizitate, apoi, princi-

palele instituției și așezăminte comunitare: temple și lăcașe de rugăciune, restaurantul ritual, căminele de bătrîni, secția de asistență a co-religionarilor bătrîni, bolnavi sau lipsiți de familie etc.

Conducerea F.C.E. a oferit un cocteil în cinstea delegației.

În aceeași perioadă ne-a vizitat, delegația „United Jewish Appeal“ din statul Ohio — S.U.A.

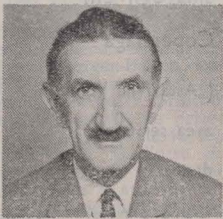
Din comunitățile noastre

ORADEA

A fost reorganizat comitetul comunității evreilor din Oradea, fiind acum alcătuit din d-nii: Ernest Fried, președinte; Samuel Marcovici, vicepreședinte (cu delegație de secrete); Lazăr Freund, Ernest Samuel, Andrei Jungreiss, Paul Cunea, Herman Matyas și Herman Holtz, consilieri.

SUCEAVA

Se află într-un stadiu avansat lucrările de renovare a centralei sinagogi „Hevra-Gach“. Proiectele de execuție prevăd păstrarea cu grijă a formei inițiale a lăcașului.

AD MEA VEESRIM! Dl. Samuel Marcovici, unul din cei mai activi membri ai comitetului comunității din Oradea a împlinit vârsta de 70 de ani. D-sa este prețuit și stimat de enoriași pentru devotamentul și dăruirea cu care se consacră de mulți ani obștei.

File de istorie

PORNIND DE LA UN LEGAT

O problemă de cea mai mare însemnătate pentru populația evreiască din România și organizațiile ei obștești era în secolul trecut aceea a personalității juridice a organizațiilor obștești evreiești constituite în Moldova sub imperiul vechilor legiuiri anterioare celor adoptate sub Cuza-Vodă.

În fața instanțelor judecătorești din mai multe orașe ale țării s-a pus această problemă pe cale litigioasă, pronunțându-se soluții contradictorii. Unele hotărîri susțineau teza, că instituțiile sociale evreiești constituite sub codul Calimah nu pot avea personalitate juridică, iar alte hotărîri demonstrau în mod judicios, pe baza paragrafelor 40 și 379 din legiuirea Calimah, că în Moldova „asociațiilor iertate“, adică acelea care aveau un scop licit și nu contraveneau bunelor moravuri, au personalitate juridică. Acest ultim punct de vedere a fost adoptat și de înalta Curte de Casație prin decizia nr. 145/1895 a Secției I și decizia nr. 20/1897 dată în S.U.

Cu toate acestea, problema a fost pusă în discuție chiar de către un justițiabil evreu, cu ocazia procesului dintre reclamanta Epitropia spitalului israelit din Iași și pârîutul Naftali Sadagurschi.

Reclamanta era beneficiara unui legat particular de 2000 lei din partea defunctului Haim Sadagurschi pe care legatul universal refuza să-l plătească invocînd nulitatea dispoziției testamentare, sub cuvînt că spitalul israelit din Iași nu poate reclama legatul, întrucît nu are personalitate juridică. Tribunalul Iași Secția I, prin sentința nr. 71/1899 a ad-

Cele 613 Mitzvot

(Urmare din pag. I)

Maimonide la sfîrșitul vieții sale, după ce, în primele sale lucrări nu văzuse în comandamentele biblice decît latura lor utilitară, pragmatică. Înțelepții confirmă astfel intuiția credinciosului, care vede în prescripțiile biblice (și în ceremonialul care le evocă și le omagiază) un izvor al virtuții.

Chiar dacă credinciosul își dă seama că răsplată este mare în cazul păstrării preceptelor, străduința lui trebuie să meargă în sensul împlinirii lor fără alt gînd decît cinstirea lui Dumnezeu. Evocînd mila divină, Psalmii arată mai întîi că ea s-a înălțat pînă la ceruri (56, 13), iar în alt verset că ea se ridică peste tărîi, depășindu-le (107, 4). Talmudul, dezbătînd această aparentă contradicție, arată că primul verset se referă la cei care împlinesc preceptele credinței în speranța că vor fi răsplătiți pentru asta, pe cînd al doilea este destinat celor care fac acest lucru cu totul dezinteresat, din dragoste față de Dumnezeu.

Înțelepții se ridică și împotriva acelor care urmează preceptele din vanitate, pentru a se pune în valoare, asimilîndu-i cu minciunii și interesat. A fi credincios, a îndeplini ritualul nu înseamnă a-ți hrăni vanitatea, a te considera deasupra celorlalți. Există sapte feluri de falși credincioși, spune Talmudul, printre care cei avari de ciștiș, cei ce afișează cu ostentație modestia, cel ce umblă să facă binefaceri de ochii lumii, cel cu gîndul la răsplătă, cel care acționează de frica pedepsei. Toți acești făcărîci se pot eventual bucura temporar de roadele faptelor lor, dar judecata divină va fi aspră cu ei.

A îndeplini preceptele Torei cu gînd curat înseamnă a-ți manifesta prin fapte dragostea față de Dumnezeu. De aceea îndeplinirea lor trebuie făcută cu discreție. Numai gîndul la cel Etern trebuie să călăuzească faptele credinciosului și, prin aceasta, să le sfințească.

GLOSAR IUDAIC

VAYKRA

A treia dintre cele cinci cărți ale lui Moșe. Denumită așa (Vaykra, literal „Și a chemat“) după cuvîntul cu care începe cartea: „Și l-a chemat pe Moșe Dumnezeu și l-a vorbit după cum urmează“.

ZOHAR

Cartea de bază a Cabalei, atribuită lui rabi Simon ben Iohai (secolul al II-lea) și redactat sub forma unui comentariu la capitolele Torei.

Cartea Zohar a fost scrisă în limba arameică și a devenit cunoscută în secolul al XIII-lea, în Spania.

„ZIHRONO-LEVRAHA“
(Binecuvîntată fie-i amintirea)

Expresie ce se folosește, oral sau în scris, atunci cînd pomenim numele unui mort, căruia îi acordăm prețuire.

HEVRA KADIŠA

Confrerie sacră, se ocupă cu aducerea la locul de veci a celor morți.

HUPA

Baldachinul ce se înalță deasupra mirelui și miresei la ceremonia căsătoriei.

Azi cuvîntul Hupa a devenit sinonim cu căsătoria.

HAZAN

Alesul obștei din sinagogă, care în fața altarului intonează cu glas tare și melodios părți ale rugăciunii.

În izvoarele talmudice, este numit șames și mașghiah.

HILUL HAȘEM

Faptă sau expresie folosită în public ce aduce profanare numelui lui Dumnezeu.

HAHAM
(înțelept)

În perioada Mișnei, titlu Haham era atribuit membrilor tribunalului superior religios (Sanhedrin).

Începînd din evul mediu și pînă azi, acest titlu îl poartă rabinul unei obștei sefarde.

HAHAM-BAȘA

Titlu ce-l poartă șef rabinul obștei sefarde în țările răsăritene.

SIMHA RAZ

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

Profeții au aprins făclia...

(Urmare din pag. I-a)

îmbrăcat în haina unei poezii de o nepieritoare frumusețe.

Societatea se află în continuă schimbare. Va veni, oare, o vreme, situată la o astfel de înălțime morală încît să merite a rămîne eternă? Profeții răspund cu hotărîre în mod afirmativ: da, ea va veni. Această vreme va fi a păcii eterne, cînd oamenii se vor aduna într-un singur mănunchi, spre a-L venera pe Dumnezeul Unic.

Pacea universală! Acest suprem ideal profetic ne apare în toată strălucirea sa dacă finem seama că a fost proclamat într-o lume și într-o epocă în care războiul constituia aproape starea obișnuită a omenirii. Împotriva lui se îndreaptă împrecția profetului. Războaiele aduc cu ele nu numai grozăviile care le sînt caracteristice, ci însăși decăderea omenirii.

Neamurile nu vor rămîne etern dezbinat — prevestește viziunea profetică. La baza acestei afirmații stă ideea Dumnezeului-Unic. („Nu avem toți un singur Tată? Nu ne-a făcut un singur Dumnezeu? — Maleahi, 2:10). Chezăria apropierii dintre oameni și popoare este dragostea divină. A concepe o astfel de umanitate înseamnă a înțelege voinea lui Dumnezeu.

Profetul nu se mulțumește să proclame doar nobilele sale idealuri; el arată calea de urmat spre a le împlîni. Cea mai importantă condiție este aceea a transformării morale. Omul devine moral cînd acțiunile sale nu au un scop egoist, ci sînt îndreptate spre un ideal. Acțiunile se bazează pe idei, iar ideea morală este un juaer neprețuit.

Profetul situează începutul epocii ferice „la sfîrșitul zilelor“, adică la finele tuturor zilelor care nu sînt zile ale lui Dumnezeu. În ce moment al timpului se situează acest „sfîrșit al zilelor“, cînd a-nume începe epoca vestită de profeți? La această întrebare răspunde fiecare cu propriile sale fapte bune.

Sub acest raport este semnificativ însuși conceptul final al mesianismului. Căci această idee esențială a iudaismului a avut evoluția ei. Mesia este prezentat mai întîi ca întrupîndu-se într-o per-

soană, iar aceasta nu poate fi decît un descendent al casei lui David, regele despre care se poate spune că a ridicat Templul înaintea construirii lui din lemn, piatră și aur, fiindcă a creat sublimii Psalmi, deveniți apoi rugăciuni. Coborîtor din rege, Mesia va fi „uns“ asemenea unui rege. Însă chiar în această ipostază, și în pofida forței sale interioare, el nu este decît o făptură omenească, ale cărei atribute sînt blîndețea și umilința. Este o „slugă“ a Domnului. Totodată, însă, din el emană spiritul lui Dumnezeu, este crainicul vremurilor rîvnite.

Această imagine mesianică nu întîrzie a evolua, printr-o continuă abstractizare. La capătul evoluției, Mesia este poporul viitorului. În cele din urmă, conceptul mesianic se referă la o entitate temporală, calendaristică, „zilele lui Mesia“, „Cel uns“ se transfigurează în ideea unei ere a păcii generale și perpetue.

Mesianismul înseamnă în fond speranță, încrederea profundă, religioasă, în viitorul fericit. Speranța mesianică este principial diferită de viziunea finală a religiilor antichității, care nu reprezintă decît opusul spaimei și cel mult salvarea din destinul individual. Speranța mesianică nu aparține unei persoane, ci tuturor oamenilor. Ea trăiește în sfera etică, este o emoție spirituală, legată de sentimentul prezenței divinității unice, este efectul și totodată semnul sigur al unității divine. În Toră, în scrierile profetilor, speranța și credința sînt identice, așa cum o exprimă ultimul cuvînt al patriarhului mîrbind: „În ajutorul Tău îmi pun speranța, Doamne!“ (Geneza, 49:18).

Speranța este cea mai înaltă răsplătă pe care o poate promite profetul, după cum ea este temelia credinței psalmistului: „Nădăjduiesc în Domnul, sufletul meu nădăjduiește și aștept făgăduința lui. Sufletul meu așteaptă pe Domnul, mai mult decît așteaptă străjerii dimineții“. (Psalmii, 130:5,6).

Secolele au primit din mîinile profetilor acest mesaj divin, purtîndu-i ca pe o făclie din generație în generație.

UN MIRACOL ÎN PLIN HOLOCAUST

**Umanismul unui popor înfringe „soluția finală”
Cum a fost posibilă salvarea evreilor din Danemarca. — Eșecul
Gestapoului și neputința lui Eichmann.
Rolul savantului Niels Bohr și al Rezistenței.**

Cineastul Oscar Orintz a terminat recent turnarea unei pelicule în culori care evocă un episod necunoscut din acțiunea de salvare a evreilor din Danemarca invadată de trupele naziste. Amintim că Danemarca este singura dintre țările vest-europene ocupate în cel de-al doilea război mondial, unde aproape întreaga populație evreiască (98,5 %) a putut rămâne în viață datorită energice și curajoase activități de evacuare în Suedia, organizată de mișcare de rezistență, cu sprijinul întregului popor danez.

Acte individuale de curaj și omenie față de evrei s-au produs, în anii urgiei naziste, și în alte țări, dar cazul Danemarcei se singularizează prin participarea generală și succesul unei acțiuni care a marcat totodată și începutul luptei deschise contra ocupantului.

În 1954 a apărut o primă carte: „Octombrie '43”, consacrată activității unuia dintre grupurile clandestine de patrioți care a operat în cartierul Lyngby al capitalei daneze. În 1961, urmărind din rîndurile ziariştilor străini dezbaterile procesului Eichmann, la Ierusalim, corresponsentul american Harold Flender a fost atît de impresionat de depozitia martorului David Melchior, fiul șef-rabinului Danemarcei, încît s-a hotărît să întreprindă o vastă anchetă prin care să arate opiniei publice din S.U.A. cum a fost posibilă apariția acelei raze de lumină pe cerul întunecat al continentului ocupat. Rezultatul anchetei a fost un documentar prezentat de postul de televiziune american CBS, în două serii, sub titlul „Un act de credință”. Profundul ecou al filmului l-a determinat pe autor să-și extindă inițiativa, și reluindu-și investigațiile pentru a cerceta activitatea tuturor grupurilor din rezistența daneză, a dat la iveală cartea „Salvare în Danemarca”, tipărită de editura A. Macfadden-Bartell din New York. Cartea lui Flender a stîrmit un adevărat ecou mondial. Săptămînalul londonez „Observer” o caracterizează: „Simplă, dramatică și mișcătoare... una din cele mai emoționante și însoțite istorisiri apărute după război”. Prezentăm în cele ce urmează o serie de scene și secvențe din lucrarea pe care autorul o dedică întregului popor danez.

O ȚARĂ CAPITULEAZĂ ÎN DOUĂ ORE...

În zorii zilei de 9 aprilie 1940, Danemarca a fost invadată și, în mai puțin de două ore, a capitulat, pierzîndu-și libertatea și independența cu care se mîndrise timp de 900 de ani. Acceptarea fără rezistență a ocupației și comportarea indiferentă a populației față de nemții i-a inspirat lui Hitler denumirea de *Musterprotektorat* atribuită Danemarcei. Regelui Christian X i s-a permis să rămînă în funcțiune, iar legile de la Nürnberg împotriva evreilor nu au fost introduse aici.

S-au găsit în arhivele ministerului de externe al celui de-al III-lea Reich memorandumuri trimise, în primii trei ani de ocupație, de către ambasadorul Cecil von Renth-Fink și „experții în probleme evreiești” Werner von Grundherr și Karl Rademacher, care preveneau Berlinul că orice atingere a drepturilor civile ale evreilor ar declanșa o violentă reacție din partea danezilor, de natură să aducă serioase prejudicii relațiilor pașnice dintre cele două țări. Autoritățile berlineze, dornice să înlăture obstacolele care ar fi împiedicat realizarea deplină a planului de a face Europa „*Judenfrei*”, l-au înlocuit pe ambasador, în noiembrie 1942, cu dr. Werner Best, din ierarhia Gestapoului. Deși Best nu putea fi bănuie de vreo simpatie față de evrei, primele sale rapoarte se cam asemănau în concludii cu cele ale predecesorului. Danemarca furniza Germaniei enorme cantități de produse alimentare, motoare navale, piese de avioane și tancuri. Dacă se dorea ca aceste furnituri să nu suferă, evreii danezi trebuiau să fie lăsați în pace, cel puțin pentru moment.

Pentru a se convinge că Renth-Fink și Best interpretaseră just atitudinea danezilor, Berlinul l-a trimis în misiune specială pe colonelul de Gestapo Mildner, inventatorul instrumentelor de tortură de la Auschwitz. Dar iată că și rapoartele acesteia se fac ecoul celor ale lui Fink și Best, iar la începutul anului 1943, cînd Gestapoul cere stăruitor deportarea evreilor danezi, ministrul de externe al Reichului repeta că trebuie evitată neapărat reacția nefavorabilă a danezilor.

TREI SECOLE DE ISTORIE

Opoziția față de antisemitism are în Danemarca o tradiție veche de vreo 300 de ani. În 1690, cînd un șef al poliției a sugerat înființarea unui ghetto în Copenhaga, el a fost destituit imediat, iar parlamentul a calificat însăși ideea de ghetto drept „un mod neuman de viață”. O lege votată în 1814 pedepsea orice discriminare religioasă sau rasială. Încercarea ocupanților de a scoate, la Copenhaga, o gazetă antisemită după modelul lui *Der Stürmer* a eșuat din lipsă de cititori. Sondat de W. Best asupra eventualei introduceri a unor măsuri antisemite, primul-ministru Scavenius i-a declarat că, într-un atare caz, el și in-

tregul cabinet ar demisiona în semn de protest. Drept urmare nu s-a încercat nici măcar introducerea „stelei galbene”.

Respingerea deschisă a antisemitismului a întărit încrederea evreilor și i-a încurajat, în momentul primejdiei, să ceară fără ezitare ajutorul concetățenilor neevrei danezi — prieteni, vecini sau chiar simpli necunoscuți.

Atitudinea danezilor le ridica moralul, dar, în același timp, le crea un fals sentiment de securitate. Deși nemții erau peste tot, evreii credeau că atîta vreme cît regele se află în castelul Amalienborg, iar parlamentul și justiția la locurile lor, atîta timp cît alegeri libere erau permise și poporul continua să-și manifeste ura față de antisemitism, lor, evreilor din Danemarca, nu avea de ce să le fie teamă.

Situația avea să se schimbe curînd. Recrudescența incidentelor și manifestațiilor antinaziste — provocate de creșterea exasperării morale și de lipsurile materiale cauzate de secătuirea țării — atrăsese schimbarea atitudinii pînă atunci îngăduitoare a forțelor de ocupație. În plus, anul 1943 marca începutul dărîmării mitului „invincibilității” Reichului: înfrîngerile catastrofale de la Stalingrad și El Alamein, ocuparea Siciliei, căderea lui Mussolini etc.

HITLER VREA „SOLUȚIA FINALĂ”

Obsedat de aplicarea fără excepție a „soluției finale”, Hitler îl convoacă, în august 1943, pe Best, arătîndu-i că, dacă situația se va înrăutăți, va cere guvernului danez să predea puterea comandantului militar german, generalul von Hanneken. La 28 august, este adresat un ultimatum pe care guvernul danez îl respinge. Von Hanneken înlocuiește pe Best, ca plenipotențiar al Reichului, regele Christian se declară prizonier, guvernul demisionază și parlamentul se autodizolvă. În cîteva minute flota daneză se autoscufundă.

Evreii nu știu încă ce atitudine să adopte în acest moment al începutului rezistenței organizate împotriva coteropitorilor. La o săptămîină după demisia guvernului, Best, care dorește să se „reabiliteze”, trimite o telegramă la Berlin, arătînd că starea excepțională îi oferă cea mai bună ocazie de a aresta și deporta pe evrei în lagărele de concentrare din Germania. Încîntat de telegrama primită, Hitler îl reinstalează prompt pe Best ca plenipotențiar — virtual dictator al Danemarcei — dînd totodată instrucțiuni lui Ribbentrop și Himmler să-i satisfacă acestuia toate cererile.

După cum era și firesc, Best informează pe colaboratorii săi nemijlociți în viitoare operație, primul fiind Georg Ferdinand Duckwitz, șeful transporturilor navale. Postul îl deținea, în cadrul ambasadei Reichului, de la începutul ocupației, dar locuia în Copenhaga din 1928, cînd se stabilise acolo ca repre-

zentant al unei firme germane. De-a lungul anilor, Duckwitz și soția sa își făcuseră numeroși prieteni printre danezi, inclusiv conducătorii Partidului Social Democrat. Aflînd, la 11 septembrie 1943, despre planul de arestare a evreilor, Duckwitz pleacă după două zile la Berlin, pentru a se convinge personal, la ministerul de externe, despre veridicitatea informației. Acolo i se confirmă că

Interiorul
sinagogii din
Copenhaga

(„Astăzi nu vom
avea serviciu
divin...”)

vor fi trimise trupe, camioane și vase de transport. Se reîntoarce la Copenhaga în aceeași seară, hotărît de a face tot ce-i stătea în putință pentru a-i ajuta pe evrei. De la Best află că la 29 septembrie, vase germane vor ancora în portul Copenhaga, în vederea transportării în Germania a celor 8 000 de evrei din Danemarca, care urmau să fie ridicați în masă la 1 octombrie.

La 18 septembrie sosise la Copenhaga un grup special de kommando SS, condus de adjunctul lui Eichmann, maiorul Rolf Guenther, cel care avea să se „distingă” mai tîrziu, prin folosirea gazului „Zyklon B.” în lagărele de exterminare. Best sugera un sistem de ridicare a evreilor care s-a practicat în alte țări: emiterea unei ordonanțe care să-i oblige a se prezenta „la muncă”, la birourile Wehrmachtului; acolo urmau să fie opriți și apoi deportați. Kommando-ul lui Eichmann a respins propunerea, preferînd o razie fulger, cu ridicarea de la domiciliu, în toată noaptea.

ÎN AJUN DE ROȘ HAȘANA

La 25 septembrie, asumîndu-și riscurile unei temerare inițiative, Duckwitz pleacă în taină cu avionul la Stockholm, unde are o întîlnire cu primul ministru Hanson. El vrea să-l convingă despre necesitatea ca guvernul său să declare guvernului Germaniei că Suedia ar fi gata să-i primească pe cei 8 000 de evrei din Danemarca. În aceeași seară, cabinetul suedez intrunit în ședință extraordinară acceptă propunerea și se telegrafiază Berlinului. Duckwitz se înapoiază la Copenhaga, făgăduindu-i-se că va afla de la ambasada Suediei din capitala daneză răspunsul german. Văzînd însă că trec două zile fără nici o comunicare, înțelege că Berlinul a decis să ignoreze intervenția Suediei. Se hotărăște deci să acționeze fără întîrziere. O singură zi mai are pînă la data fati-

dică. Aleargă la sediul Partidului Social Democrat și îl informează pe șeful partidului, Hans Hedtoft. La rîndul lor, socialiștii se pun în legătură cu președintele comunității evreilor, Henriques, dar acesta refuză să le dea crezare, repetîndu-le spusele ministrului de externe Svenningsen, pe care Best îl asigurase că nu se va întîmpla nimic. Printre alții filieră este însă incunostințat șef-rabinul Copenhagii, Marcus Melchior, care își dă seama de gravitatea situației.

A doua zi era ajun de Roș Hașana. La sinagoga din Copenhaga s-au adunat numeroși enoriași, dar mare le-a fost surpriza în acea dimineață de 30 septembrie 1943, văzîndu-l pe rabin la altar, în haină obișnuită de stradă. „Astăzi nu vom avea serviciu divin” — li s-a adresat rabinul. „Am să vă fac o comunicare foarte importantă. Mi s-a vestit ieri noapte că se plănuiesc pentru mine descenderi în casele noastre, pentru a fi ridicați și trimiși în lagăre, în Germania. Ei știu că mine este Roș Hașana și că toate familiile noastre se vor afla acasă. Trebuie să acționăm imediat. Veți părăsi

acum sinagoga și veți lua de îndată la gîtura cu toate rudele, prietenii și vecinii evrei, relatîndu-le spusele mele. Le veți cere ca, la rîndul lor, să le răspundă mai departe printre toți evreii pe care-i cunosc. Veți ruga și pe prietenii noștri creștini să facă același lucru. Nu este timp de pierdut. În maximum 2-3 ore toți trebuie să știe ce se plănuiește. La căderea serii trebuie să fim cu toții în ascunzători”.

Rabinul Melchior, în vîrstă de 46 de ani, avea soție și cinci copii. Se gîndea la cine s-ar putea refugia cu o familie atît de mare? Unde ar putea să ascundă obiectele de cult ale sinagogii: surul sfînte, candelabru de argint, cărțile de rugăciune. Se hotărî să se adreseze prietenului său, pastorul luteran Hans Kildeby. Fără nici o clipă de ezitare, acesta l-a invitat să vie imediat. „Dacă vei fi prins că ne-ai ascuns, ai putea fi aruncat în închisoare” — l-a prevenit rabinul. „Sînt gata să merg la închisoare”, fu răspunsul. Un alt pastor luteran a acceptat să ascundă în pivnița bisericii sale toate obiectele sinagogii din Copenhaga, veche de 110 ani.

8 000 DE OAMENI ÎN ASCUNZĂTORI

Cuvîntul de ordine al șef-rabinului s-a răspîndit cu iuteala fulgerului. Au contribuit la aceasta și un mare număr de neevrei — poliști, poștași, șoferi de taxi, comercianți, medici, profesori, studenți.

Spitalul Bistebjerg, de pildă, devenise în acele zile unul din cele mai importante centre de salvare: în cursul lunii octombrie 1943 și-au aflat adăpost acolo peste 2 000 de evrei, în tranzitul lor spre Suedia. Aceasta a fost opera întregului personal medical al spitalului, în frunte cu directorul său, Dr. Koster. Dar aproape nu a existat spital în Copenhaga care să nu fi participat la operația de salvare. Cînd și-au dat seama, prea tîrziu,

ca spitalele adăpostesc pe evrei, naștii au năvălit pînă și în sălile de operație, atacînd cu arme automate pe pacienți, medici și personalul medical.

Care a fost atitudinea clerului? La 3 octombrie, episcopii luterani au adresat o scrisoare autorităților de ocupație, în care, protestînd energic împotriva măsurilor antievreiești, se sublinia: „În ciuda deosebirilor noastre de credințe religioase, vom lupta pentru ca frații noștri evrei să se bucure de aceeași libertate pe care o prețuim mai mult decît viața însăși”. Scrisoarea a fost citită în toate bisericile luterane. După ce i-a dat citire în biserica sa din Frederiksberg, pastorul Ivar Lange a adăugat, ca un soi de comentariu personal: „Probleme politice nu trebuie discutate aici fiindcă acest lucru se pedepsește. Dar în ciuda acestui fapt, vă declar că aș prefera să mor cu evreii decît să trăiesc cu naștii”. În toate bisericile luterane, după citirea scrisorii episcopilor, s-au înălțat rugăciuni pentru izbăvirea evreilor.

PRIMA ÎNFRÎNGERE A GESTAPOULUI

În cursul nopții de 30 septembrie, echipele Gestapoului, înarmate cu listele și adresele celor aproape 8000 de evrei, au pornit razia lor fulger. Dar, surpriza totală: evreii — niciieri! Cu cîteva rare excepții: increduli, care nu și-au putut închipui că după trei ani de toleranță, nemții se vor năpusti din senin asupra lor; altă categorie — bătrîni, infirmi sau bolnavi.

Razia Gestapoului s-a soldat din prima zi cu un eșec. Deși a continuat în zilele următoare, pînă la sfîrșitul lui octombrie nu au putut fi capturate și expediate spre exterminare, decît 472 de persoane. Cînd s-a aflat la Berlin acest lucru, Hitler și Himmler — spun martorii oculari — spumegau de mînie. La 3 octombrie a sosit la Copenhaga însuși Adolf Eichmann. Zădărnici l-a batjocorit pe Best și a urlat la Mildner. Vasul de transport *Wartheland*, echipat pentru primirea a mii de prizonieri, a ridicat ancora doar cu 202 evrei la bord, iar celelalte vase trimise în același scop au plecat goale. Înainte de a părăsi Danemarca, Eichmann a dat ordin ca raziile să continue, argumentînd că este imposibil ca evreii să rămînă încă multe zile în ascunzătorii.

Prima măsură la care au recurs ulterior naștii a fost aceea de a anunța că ofițerii superiori danezi luați ca ostatici în august, odată cu proclamarea stării excepționale, vor fi eliberați în schimbul unor informații despre ascunzătorii evreilor. Generalul de armată Goertz și viceamiralul Vedel, capii armatei și flotei daneze, au respins oferta. O a doua momeală fu chiar ridicarea stării excepționale. Populația s-a bucurat de aceasta, dar cu excepția citorva informatori ocazionali, nimeni nu a denunțat vreo ascunzătoare evreiască.

EVACUAREA ÎN SUECIA

Eichmann apreciasse totuși realist situația. Evreii nu ar fi putut rămîne prea mult timp ascunși. Germanii și-ar fi înzecit eforturile și, pînă la urmă, ar fi fost imposibil să nu reușească. Dacă transportarea clandestină în Suedia neutră nu s-ar putea realiza în cel mai scurt timp, pericolul de a fi prinși era iminent.

În aceste împrejurări, un rol providențial pentru salvarea evreilor este sortit să-l joace marele savant atomist danez Niels Bohr. Cu sprijinul aliaților, care doreau să-l vadă cit mai curînd transferat în S.U.A. pentru a colabora la producerea bombei atomice, Bohr este trecut clandestin în Suedia, pe o mică ambarcațiune, în noaptea de 30 septembrie. La sosire este informat despre intențiile aliaților, arătîndu-i-se că trebuie să plece imediat.

Bohr refuză, declarînd că nu va părăsi Suedia pînă ce nu i se va aranja o întrevvedere cu ministrul ei de externe. Audiența este fixată pentru a doua zi. La întrevvedere Bohr anunță hotărîrea sa a nu pleca pînă ce nu va avea promisiunea ministrului că Suedia acceptă primirea ca refugiați a tuturor evreilor danezi care vor putea atinge țărîmul suedez. Față de răspunsul evaziv, Bohr solicită o audiență regelui Gustav, iar a doua zi după primire este înștiințat că cererea i-a fost acceptată. Agenții aliaților din Stockholm respiră ușurați, închipuindu-și că, în sfîrșit, Bohr va pleca. De altminteri, ei se și temeau de o răpire sau de asasinarea savantului de către Gestapo. Dar Bohr condiționa acum plecarea sa de anunțarea oficială în presă a la radio a deciziei guvernului. Din nou regele trebuie să-i dea satisfacție și, după difuzarea știrii, Bohr părăsește Suedia la bordul unui „Mosquito” al RAF-ului.

Mai rămînea de sărit un hop — și încă unul foarte greu: cum să ajungă cei din

ascunzătorii pe țărîmul suedez? Singurul mijloc de transport — bărcile pescărești. Înfruntînd toate riscurile, evreii au părăsit cu sutele adăposturile, îndreptîndu-se către localitățile de coastă Elsinore, Snekkersten, Stevns și Dragor, situate (primele două) la numai 2,5 mile de malul suedez. Pînă la plecare, localnicii i-au ascuns cum au putut mai bine, în hanuri, hoteluri, ferme, garaje și locuințe. În primele zile, goana spre localitățile de imbarcare a fost haotică. Atunci au și fost capturați cei mai mulți dintre cei 472 de evrei căzuți în ghearele Gestapoului.

Curînd, acțiunea de evacuare începea a fi tot mai bine organizată. Fugarii erau aduși în ambulanțe de spital și taxiuri la anumite puncte de adunare (în general în preajma docurilor), unde rămîneau peste zi, imbarcarea și trecerea Sund-ului făcîndu-se la adăpostul întunericului. În mod obișnuit, ei plecau în aceeași noapte, dar s-a întîmplat ca de multe ori să fie nevoiți a rămîne două și trei zile în noile ascunzătorii, din cauza patrulelor germane care dădeau tîrcoale prin preajma locului.

ÎN LAGĂRUL TEREZIN

Cîte treceri clandestine de evrei s-au efectuat în total? Se pare că peste 1000. Majoritatea în mici bărci pescărești, mai rar în ambarcațiuni de proporții. Dacă se nimerea o șalupă rapidă, trecerea nu dura decît cîteva minute. În alte cazuri — multe ore în șir. Cînd devenise evident că evreii trec strîmtoarea înspre Suedia în bărci pescărești, nemții au recurs la ciini poliștiști pentru depistarea prezenței umane pe aceste ambarcațiuni. Pentru a neutraliza noua primejdie, un om de știință danez din Malmö a născocit o substanță care anihila simțul mirosului la ciinii folosiți de Gestapo.

Cele cîteva sute de evrei care nu s-au putut salva au fost expediate în lagărul de la Terezin.

De cîteva ori pe săptămînă, trenuri încărcate cu deținuți plecau de aici cu destinația Auschwitz, Bergen-Belsen, Dachau etc. Evreii din Danemarca își așteptau și ei rîndul, dar parcă printr-o minune, nici unul din cei 472 de prizonieri evrei nu au fost mutați de la Terezin. În lagăr au murit 53 dintre ei. Prin grija guvernului danez, nici unul dintre supraviețuitori nu a avut de suferit de foame, de lipsă de medicamente sau îmbrăcăminte.

Înainte de octombrie 1943, mișcarea de rezistență daneză nu s-a manifestat existența decît prin acțiunile unui mic număr de luptători. După 1943, ea a luat proporții de nebanuit, ajungînd să includă 40.000 de combatanți. Dintre toți factorii care au determinat această creștere explozivă cel mai important a fost persecutarea evreilor. În decembrie 1943, șeful Gestapoului din Danemarca a raportat la Berlin că înmulțirea actelor de sabotaj era o consecință a raziilor anti-evreiești din octombrie. Rețeaua de contacte stabilită pentru salvarea evreilor a servit ulterior rezistenței daneze la desăvîrșirea unei activități care a dat lovitură grele mașinii de război germane.

DEZNODĂMINT FERICIT

La 5 mai 1945, trupele britanice au intrat în Copenhaga. Forțele germane au capitulat. Spre sfîrșitul lui mai, refugiații din Suedia au început să se înapoieze în patrie. La jumătatea lui iulie erau cu toții acasă. Benjamin Sior, un comerciant evreu de vinuri, i-a regăsit apartamentul în condiții mai bune decît îl lăsase. Prietenul său creștin Henri Smyth îngrijise să fie proaspăt zugrăvit, iar în frigider s-a găsească alimente pe cîteva zile. Cazul lui Sior e tipic pentru starea în care mii de refugiați și-au regăsit casele la înapoierie. Vecinii au oferit familiei Hirsch Tschernis un banchet în seara întoarcerii acasă. Refugiaților ale căror case fuseseră distruse de nemți, guvernul le-a pus la dispoziție locuințe noi.

Pentru mulți danezi salvarea evreilor a însemnat un act de protest împotriva ocupației germane. Spre sfîrșitul lui 1943 știrile despre atrocitățile germane în țările ocupate erau larg răspindite de publicațiile rezistenței. Jefeura bogățiilor țării și regimul alimentar restrictiv cei fuseseră impus mărîm nemulțumirile populației. Dorița ei de a protesta împotriva persecuțiilor concetățenilor evrei echivala cu prilejul de a-i pămîlui direct pe naștii. Atitudinea curajoasă și plină de umanism a reprezentanților tuturor profesiilor și categoriilor sociale a stimulat puternic opoziția față de persecuțiile antisemite. Dar, mai presus de orice, rolul determinant l-a jucat tradiția daneză a democrației. Salvatorii evreilor sînt produsul unei tradiții democratice care, de aproape patru veacuri, respinge cu dezgust orice formă de rasism. S.M.

Documente inedite în afacerea Dreyfus

Biblioteca națională din Ierusalim a primit recent un dar de o mare valoare istorică: o serie de 16 documente, oferite de doamna Jeanne Lévy fiica lui Alfred Dreyfus și de fiul ei, doctorul Jean-Louis Lévy. Aceste documente se adaugă celor existente în colecția aceleiași biblioteci în legătură cu celebra „afacere Dreyfus” care a stîrnit atîtea pasiuni în Franța secolului trecut.

INSULA DRACULUI

Unul dintre documente se referă la perioada detențiunii lui Dreyfus în închisoarea din Insula Dracului unde fusese deportat. Printre-o scrisoare a ministrului Colonilor, se permite soției condamnatului să comande pentru soțul ei, la o firmă din Cayenne (capitala Guyanei), 50 de sticle de lapte condensat, 25 de sticle de apă de Vichy, chinină și lenjerie de lină. Printre-o altă adresă, i se permite să trimită soțului ei cîteva cărți, cu precizarea pe o listă a titlului fiecăreia. Ulterior, i se aduce la cunoștință că trei cărți i-au fost refuzate, deoarece filele nu fuseseră tăiate, așa cum prescria regulamentul.

Printre celelalte documente se găsește un contract de căsătorie redactat în limbile ebraică și franceză, încheiat între tînărul Alfred Dreyfus, fiu al unui negustor alsacian de textile, cu Lucie, născută Hadamard. Actul este semnat de rabbinul șef din Paris, Zadok Kahn, unul dintre primii care a înțeles că Dreyfus a fost victima unei mașinațiuni antisemite.

SCRISOAREA LUI BERNARD LAZARE

Un alt document îl constituie scrisoarea adresată lui Dreyfus de către scriitorul Bernard Lazare, unul din apărătorii săi cei mai curajoși. Lazare publicase în 1896 o broșură intitulată „O eroare judiciară: adevărul despre afacerea Dreyfus”, urmată în 1899 de o a doua: „Cum a fost condamnat un om nevinovat — acuzația contra căpitanului Dreyfus”. „Sînteți probabil mai evreu decît credeți — îi scrie el lui Dreyfus — prin speranța nezdruncată de care dați dovadă, prin încrederea pe care o aveți în puterea binelui. Aceste sentimente sînt pe linia indestructibilă radiții pe care ați moștenit-o ca evreu și care v-a dat forța necesară...”

Colecția Dreyfusiana conține un mare număr de ziare din timpul afacerii Dreyfus, care dau o idee despre starea de spirit în opinia publică a timpului. În colecție se află de asemenea și articole în favoarea lui Dreyfus scrise de George Clemenceau și de Jean Jaurès, mai multe scrisori ale lui Emile Zola și unul din puținele exemplare rămase din ziarul „L'Aurore” din 13 ianuarie 1899, cu faimoasa scrisoare deschisă a lui Zola, intitulată „J'accuse” adresată lui Felix Faure, președintele de atunci al Republicii franceze.

ÎN PRESA EBRAICA

În aceeași colecție se află și un interesant articol apărut în ziarul *Hatsvi*.

Acest ziar era condus de marele lingvist, Eliezer Ben Iehuda, creatorul limbii ebraice moderne. În urma celui de-al doilea proces, la sfîrșitul căruia Dreyfus a fost eliberat, Eliezer Ben Iehuda a fost atît de entuziasmat încît a scos o ediție specială a ziarului. În entuziasmul său, însă, el a uitat să menționeze data telegramelor și locul de expediție (probabil Parisul). Se arată doar că telegrama este expediată de „correspondentul nostru special A. Louitpold”. Cum modestul ziar nu dispunea de fondurile necesare pentru angajarea unor corespondenți speciali, se presupune că este vorba de un colaborator voluntar domiciliat în Franța.

Există toate motivele să se creadă că ediția specială a lui Ben Iehuda cu privire la afacerea Dreyfus este unică în genul ei în istoria presei ebraice.

FILM

Pe ecranele franceze rulează cu succes filmul „Dreyfus” al regizorului Jean Cheras. Filmul poartă subtitlul „adevărul triumfător”. Cu ajutorul unor secvențe documentare combinate cu altele jucate de actori, filmul nu se limitează numai la nararea afacerii judiciare care, acum aproape 100 de ani a zguduit întreaga Franță, ci caută să clarifice cauzele ei adînci, precum și împrejurările istorice în care ea s-a produs.

Pornind de la un legat

(Urmare din pag. V-a)

mis acțiunea spitalului, constatînd că are personalitate juridică și la obligat pe pîrîtul moștenitor la plata sumei, dar în apel, sentința a fost reformată de majoritatea Curții, care a respins acțiunea, considerînd că spitalul israelit din Iași nu are personalitate juridică. Opinia minorității Curții, în concordanță cu jurisprudența Casatiei, a fost însă îmbrățișată unanim de opiniile doctrinare ale timpului care au argumentat pe larg teza de principiu că instituțiile evreiești constituite sub imperiul Codului Calimah au personalitate juridică. Cit privește cazul la speță, personalitatea juridică a spitalului israelit din Iași decurgea nu numai din principiul arătat mai sus, ci rezulta cu prisosință și din următoarele acte de stat:

a. — Hrisovul domnesc din aprilie 1840 care face ovație (donație) spitalului israelit suma de 350 galbeni pe fiecare an, pentru o perioadă de șapte ani „atît în folosul spitalului cit și pentru alte îmbunătățiri atîngătoare de folosul nației israelite”.

b. — Sfatul administrativ al Moldovei în iulie 1851 a incuviințat Epitropiei spitalului să-și facă pecete, avînd la mijloc marca țării.

c. — Același sfat administrativ, în iulie 1859 a incuviințat propunerea comitetului sanitar al Moldovei ca spitalul israelit din Iași să treacă la epitropia Sf. Spiridon și ca, pe lîngă epitropul sau directorul ce va fi rînduit de epitropia centrală, să fie și un evreu din partea comunității evreiești, cîrmuitor al acestui institut.

d. — Decretul domnitorului Alex. Ion Cuza din 1861 prin care s-a separat spitalul israelit de comunitate, fiind numiți epitropul și directorul sub oblăduirea comitetului sanitar al Moldovei.

e. — Ministerul de Interne, în ianuarie 1863 a făcut cunoscut epitropiei spitalului israelit că depeșile sale urgente vor fi expediate pe contul statului, conform regulilor privitoare la corespondența oficială.

f. — În fine, că prin decretul nr. 1546 din 30 aprilie 1898, spitalul a fost autorizat expres să obțină legatul lui Haim Sadagurschi.

A quelque chose malheur est bon... Dar, totuși acestui proces, avem cunoștință de documente istorice care atestă vechimea așezămîntului spitalicesc al obștei ieșene.

M. ȘORAR

STIRI

ידעות

COMEMORARE

Se împlinesc o sută de ani de la nașterea poetului Saul Cernihovsky, clasic al literaturii ebraice. În principala sa operă „Idila”, el surprinde deosebi aspectele luminoase ale vieții evreiești, zugrăvind-o pe fundalul frumuseților naturii. Poetul a fost pătruns de ideea profunde relații dintre iudaism și umanism.

CONSULTAȚII

Un ziar evreiesc din Londra a înființat un serviciu telefonic de consultații în chestiuni religioase. Răspunsurile sînt date de doi rabini tineri. Unele din întrebările puse: cite luminări trebuie aprinse de Șabat? Sînt necesare două mașini de spălat vasele — una pentru lactate și alta pentru carne? Etc.

NECROLOG

A murit la Zürich doctorul Manes Kartagener, medic și iudaist de mare renume, profesor la universitatea locală. În ultima parte a vieții sale, deși grav bolnav, nu și-a precupețit eforturile continuînd cercetările iudaice și de lingvistică ebraică. Ultima sa lucrare, „Urme și resturi ale matriarhatului iudaic” așteaptă lumină tiparului.

HASIDISM

A apărut în limba franceză tratatul „*Likutei Amarim*” (Culegere de discursuri), al ilustrului rabin Șneir Zalman din Liadi, creatorul curentului hasidic Habad. Tratatul, care datează din 1796, se ocupă de sursele spirituale ale învățăturii ce stă la baza acestui important curent în iudaism.

MONUMENTE

Autoritățile cehoslovace au declarat monumente istorice un număr de șase cimitire israelite din Boemia și Moravia. Această măsură face parte dintr-un plan de salvagardare și protecție a Bibliei etc.

IUDAISM

A apărut volumul pe anul 1974 al Institutului de studii iudaice din Londra, cuprinzînd numeroase articole și exegeze iudaice. Volumul cuprinde și numeroase note filologice pe bază de exegeze.

INIȚIATIVA

Cu prilejul sărbătorilor din anul 5736 comunitatea evreiască din Basel a luat inițiativa ca bolnavii care nu s-au putut deplasa la sinagogă să poată asculta șofarul chiar la căpățiul patului. De asemenea pentru a da posibilitate mamelor cu copii mici să ia parte la slujba religioasă, s-a organizat o creșă pentru cei mici, pe durata serviciului divin.

ARNO

Cunoscutul actor vienez Siegfried Arno, celebritate cinematografică între cele două războaie mondiale, a murit la Hollywood în vîrstă de 79 de ani. Emigrat în America în urma persecuțiilor rasiale, el nu a mai găsit succesul de public la care se aștepta și a renunțat la cariera teatrală, devenind pictor portretist.

CHAGALL

La Paris a fost organizată o expoziție a unor cunoscuți pictori inspirați de concepția chagalliană: Epstein, Frenel, Hayden, Kokoin, Pascin, Pissarro, Soutine și alții. Această concepție se caracterizează printr-o poezie particulară, specific evreiască. A fost remarcat umanismul tandru și sensibil care se degajă din lucrările multor expozanți.

PREMIU

Premiul Paul Ehrlich pe 1975 a fost acordat profesorilor Boris Efrussi și George Barsky, ambii din Franța. Cei doi savanți au făcut cercetări biologice considerate ca deschizătoare de drumuri.

SINAGOGA

Sinagoga sefardă din Amsterdam și-a sărbătorit 300 de ani de la înființare. Concomitent cu ceremonia solemnă din sinagogă, la care au participat înalte autorități, au avut loc manifestări religioase la sinagogile din țară.

EXPOZIȚIE

Ministerul culturii din R. P. Polonă a acceptat pro-unui trib de evrei în Ugan-

punerea de a crea o expoziție permanentă „O mie de ani de viață evreiască în Polonia”.

FOLCLOR

În orașele Basel și Zürich au fost organizate seri de folclor hasidic. Un ansamblu muzical a interpretat melodii hasidice, iar o trupă artistică a prezentat un spectacol pitoresc inspirat din povestiri.

PANTOMIMA

La teatrul național al Academiei Brooklyn a avut loc un spectacol original și anume Dybukul lui Ansky prezentat sub forma unui ballet-pantomimă, cu recitatori. Scenograful a imaginat costume de tip oriental, iar muzica s-a desfășurat pe motive hasidice.

COMUNITATE

După dae recente, Comunitatea evreiască din Viena numără 7100 de membri, majoritatea vîrstnici.

EXPOZIȚIE

„Arta iudaică antică tirzie și arta creștină timpurie” se intitulează expoziția deschisă de curînd la Salzburg. În cadrul ei s-a ținut o serico-arheologică pe această siune de comunicări istorice. Expoziția s-a bucurat de succes.

ȘCOLI

A început anul de învățămînt la școlile religioase ale consistoriului evreiesc din Paris, „L. de Hirsch”, „Maimonide” și „Iavne”. Toate locurile disponibile au fost ocupate, parte din solicitări neputînd fi chiar satisfăcute.

CARTE

În editura Federației victimelor regimului nazist din Viena a apărut volumul „Eseuri cu privire la crimele naziste”. Cartea marchează aniversarea a 25 de ani de la începerea activității lui Simon Wiesenthal, omul care și-a făcut un țel din urmărirea și pedepsirea criminalilor naștiți.

CEREMONIE

O impresionantă ceremonie a avut loc în cimitirul evreiesc din Saarbrücken, în memoria victimelor deportării. O ceremonie similară s-a desfășurat la cimitirul militar, unde se odihnesc eroii francezi căzuți în timpul celui de-al doilea război mondial.

TRIB

Un studiu datorat lui Arie Oded, semnalează existența R. P. Polonă a acceptat pro-unui trib de evrei în Ugan-

da. Tribul practică ceremonii religioase mozaice, păstrează Șabatul, sărbătorește Yom Kipur, Șavuot, iar de Pesah nu mincă pîne dospită. Copiii învață, pe cale orală, Biblia.

ALBUM

Pictorul francez Meyer Lazar a realizat un album de 25 de planșe, avînd ca subiect Cîntarea Cîntărilor. Ilustrațiile sînt însoțite de prezentarea lui Henry Bulawka, prin care se scoate în relief romantismul poemului biblic.

RESTAURARE

Sinagoga Haavat Israel construită acum un secol la Washington, a fost de curînd restaurată. Ea va fi utilizată ca muzeu evreiesc, fiind declarată monument istoric.

MUZICA

Intr-una din seriile muzicale ale festivalului din Berlinului de Vest a fost prezentat un program de muzică sinagogală, susținut de corul de concert sub conducerea lui Fritz Weisse. Printre altele audiația a cuprins cîntece religioase, unele foarte vechi. A fost executat de asemenea „Psalmul” lui Franz Schubert, precum și lucrări ale compozitorilor Kurt Weill, Aaron Copland, Leonard Bernstein și alții. Un deosebit interes au suscitat melodiile de nuntă cîntate de cantorul Estrongo Nachama.

CURSURI

La cursul de studii iudaice de la Geneva, se vor ține prelegeri pe teme de gîndire, istorie și literatură iudaică. Printre subiectele tratate figurează: Pedagogia lui Rași, Cîntecele ebraice din secolul al 12-lea, Poezia iudaică din evul mediu, Literatura iudaică contemporană.

CALENDAR

A fost reeditat calendarul „Josef Bloch”, realizat de marele rabin cu acest nume. Calendarul este săptămînal, cuprinzînd efemeride istorice și literare, însoțite de numeroase vignete și ilustrații. Calendarul conține și indicații în legătură cu Șabatul și sărbătorile religioase.

STUDIU

H. G. Adler, cunoscut cercetător în domeniul sociologiei iudaice, a publicat un studiu privitor la problema deportărilor. Adler se ocupă în deosebi de deportările efectuate de naștiți, în care scop a apelat la numeroase colecții de documente aflate în Germania.

אין דער יידישער וועלט

א קליינע יידישע קהילה אין טיילאנד

אין באנגקאק, די הויפטשטאט פון טיילאנד, איז פאראן א קליינע יידישע קהילה פון בערך 30 יידישע משפחות. נישט לאנג האט די דאזיקע קהילה באנייט א שול, וואס וועט דינען פאר די היימישע יידן ווי אויך פאר די יידישע טוריסטן וואס באזוכן דאס לאנד פון הייסן מזרח.

א באנד ל.ל. פרץ אין דייטש

אין פארלאג פאלק און וועלט פון בערלין איז דערשינען א באנד נאוועלעס פונעם קלאסיקער פון דער יידישער ליטעראטור, י.ל.ל. פרץ. אין אריינפיר ווערט צווישן אנדערן געוואלט: „ל.ל.ל. פרץ איז געשטארבן אין יאר 1915, צווייטן 60 יאר, דעמאלט איז פארשויןן נישט נאר א גרויסער פראזאיק, פאעט און עסייאסט גאר אויך א גרויסער הומאניסט און גרויסער צווישן, וועלכער האט אומדערמילדע געווען דאס פאלק צו גייסטיקער און סאציאלער באפרייאונג.“

דער באנד איז דערשינען אין פרעטיקע גראפישע באדינגונגען מיט 50 ליטאגראפיעס געזעצטע פונעם מאלער תחום אפלאו.

יידישע מאטיוון ביי קריסטאן אנדערסען

די יידישע מאטיוון אין די ווערק פון קריסטאן אנדערסען זענען דער אביקעט פאר א שטארקע וואס איז פארשטעלעכט געווארן אין האנדל מיט דער געלעגנהייט פון הונדערט יאר זינט עס איז געשטארבן דער באדימטער שרייבער. די מחברין פון דער שטודיע, העלען וואן פאלקלאר ווי אויך די רבנישע לעגענדעס האבן געהאט א בולעט פון אנגעזעהענע שפעה אויף דער שאפונג פון גרויסן דערציילער.

א סעמינאר פאר יידיש ביים יוואק

ביים ניויארקער יידישן וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט (יוואק) איז ארגאניזירט געווארן א סעמינאר פארן שטודירן די יידישע שפראך און ליטעראטור. צווישן די טעמעס וואס זענען באהאנדלט געווארן זענען געווען די אנטוויקלונג פון דער יידישער שפראך און די קעגנזייטיקע השפעה צווישן יידיש און אנדערע שפראכן און קולטורן שלום עליכם און זיין ארט אין דער אינסערגיאנאלער הומאניסטישער ליטעראטור א.א.

א דיסקוסיע וועגן אנא פראנקס טאגבוך

אין טאקא איז פארגעקומען א וויכוח אויף דער טעמע „ווי אויך קאן מן פארשטעלן פאר שטיין די טראגישע ערשנישן וואס ווערן און בערגעגעבן אין אנא פראנקס טאגבוך? דער פארשטעל איז געוועזען געווארן פון פיר שלעכטע רינט פון א ליצני פון דער יאפאנישער הויפט שטאט.

יידיש מאמע-לשון

צווישן 4 און 5 מיליאן יידן ווערן יידיש ווי זייער מוטערשפראך. דאס איז די מסקנה צו וועלכער עס איז דערגאנגען פראפעסאר מאווי הערצאג, דער ליטער פונעם צענטער פאר פארשן דאס יידישע לשון, נעבן דעם אוניווערסיטעט פון קאליפארניע.

צוזאמען מיט א גרופע ספעציאליסטן פון דער קאליפארניע אוניווערסיטעט און פון אן אנדערע אוניווערסיטעט און וויסנשאפטלעכע צענטערן, ארבעט פראפעסאר הערצאג ביים צווייטעם און אטלאס פון דער יידישער שפראך. די ארבעט וועט ארויסגעטון א הויכע דעמאנסטראציע וואס וועלן אינוואסטירן די שפראכלעכע וואריאציעס וואס ווערן באניצט אין פארשידענע יידישע שווישן איבער דער גאנצער וועלט. דער אטלאס וועט אויך אריין נעמען רעגיאנאליזמע, אריינצולייגן אטלאס דייטש און אנדערע שפראכלעכע וואריאציעס וואס געפינען זיך צווישן די יידישע רעדערס ביים צווייטעם און אטלאס ווערט באניצט אויך אן אלטערטאגישע מאטיוו.

אנדערשטע דעם זיגל פון רמבן

ביי תל-קיסון, אין טאל פון עכא, איז אנטפלקט געווארן דער הוזה פון רמבן, וואס איז אלט 700 יאר. דער דאזיקער זיגל איז רונדיק, מיט א דיאמעטער פון 2,2 צמ, און האט אויסגעקריצט אין העברעאיש: „משה בן נחמן גיי רונדי חזק“. דער רמבן (וואס ווערט אזוי אנגערופן צוליב די ראשי תיבות פון זיין נאמען!) איז געווען רב אין שפאניע און האט זיך באזעצט אין הייליק לאנד אין יאר 1206, אין עלי טער פון 70 יאר, אין דער שטאט עכו. ער האט געגרינדעט אין ירושלים א שול, וואס איז געווען באקאנט ביזן זעכצנטן יארהונדערט און טערן נאכעם „בית המדרש רמבן“.

א טראגישער עפיואד

אין פארלאג טעקטילן פון ניויאק איז דערשינען דאס בוך פון ראבנערס קאז „דער שווארצער שבת“, געווינדעט א טראגישע עפיואד פון דער צייט פון דער צווייטער וועלט מלחמה.

דעם 16טן דעצעמבער 1943, איז א שבת תיכף וואס באזעצט איסלאניע וואו די נאציס זיינען שוין, האט דער פארשטעלער פון אייכמאנען אין רויס אנגעווייזן דעפארטירן די יידן. אין יענעם טאג, ווערן פאראפסט געווארן 1259 יידן פון יידישע היימען צו פארן די גאסן פון דער גרויסער שטאט, צוויי טעג שפעטער, ווערן פון זיי 1007 דעפארטירט געווארן קיין אוישוויץ און א'א אנדערע נאציס זיינען לאגערן. כמעט אלע זענען אומגעבראכט געווארן.

כשרע שפיין אין יאפאן

מערערע יאפאנישע אונטערזעכונגען, וועלכע ווילן עקספארטירן כשרע שפיין האבן זיך געוואנדן צו די רבנישע איסלאנישע פון אמעריקע און זיי זאלן האבן די השגחה ביים צווייטן און פארפאקן די דאזיקע שפיין. די יידישע קהילה פון יאפאן ציילט קום 500 נפשות און מאנגלט אין משרתי קודש. מהמט דעם האבן די יאפאנישע פארביקאטן זיך געוואנדן צום פארבאנד פון די ארטאדאקסישע יידישע קהילה פון די פאראייניקטע שטאטן, און זיי זאלן איבערגעבען די השגחה און ארויסגעבן הכשרים פאר יידישע שפיין. צו דעם צוועק זענען אנגעקומען צוויי רבנים פון לאס אנדזשעלעס קיין טאקא.

יידישע אפאריזמען

אונטער דער אויפזיכט פון ניויארקער ישיבה אוניווערסיטעט איז דערשינען אין ענגליש שער איבערגעזעצט א באנד מיט מעדיצינישע אפאריזמען פונעם גרויסן יידישן געלערנטן פון מילטעלעכער רבי משה בן מימון (רמבם). געשריבן אין דער אראבישער שפראך, זענען די אפאריזמען דערשינען אין צוועלפטן יארהונדערט. דער אריגינעלער כתב יד איז אויפגעהיט אין דער ביבליאטעק פון גאטא.

אויסצייכענונגען פון ירושם

צוויי יוגנטלאזישע בירגער, פרוי דראגיאקא בראטלאוויטש פון שפליט און דאס מאלאטלאו סטאדיאנאוויטש פון בעלגראד, האבן באקומען מעדאלן פון אינסטיטוט ירושם, ווי אז אנערקענט פארן ראטעווען מערער יידן אין דער צייט פון דער נאצישער אקאפאציע.

אן אנטאלאגישע פון יידישע טעקסטן

אין פאריזער פארלאג „ספר“ איז דערשינען אין פראנצויזיש אן אנטאלאגישע אונטערן טיטל „די יידישע נשמה“. אין וועלכן עס גייען אריין טעקסטן אנהייבנדיק מיטן תנך, תלמוד, רבנישע ליטעראטור פון מילטעלעכער ביז די היינטיגע צייטן פארשטעלן.

נפטר געווארן הרב ר' איסר יהודה אונטערמאן ז"ל

אין דער בכבודדיקער עלטער פון 90 יאר איז נפטר געווארן הרב ר' איסר יהודה אונטערמאן ז"ל. דער עלטסטער רב פון ירושלים, מערער יאן איז דער נפטר געווען רב הראשי פון ישראל. אפסטאמיק פון אן אטער ר. נישטער געזעצט הרב אונטערמאן אנגעהערן זיין קאריערע אין בריסק, א באקאנטער צענטער פון תורה, דער

נאך איז ער געווען רב אין דער קהילה פון ווערפאל (ענגלאנד).

נאך דעם ווי ער איז געווען א צייט רב אין תל-אביב-יפו, איז הרב אונטערמאן אן אנגענומען געווארן אלס רב הראשי אין ישראל. מיט דער נטירה פארלייט די רעליגיעזע יידישע וועלט א חשובע בערענגעלעכקייט.

חסידים דערציילן

א מלאך איז נישט גענוג...

אדאמא איז נישט קיין צו גרויסע פריד צו דערמאנען א יענע צייך פון מיטאלטער ווען עס פלעגן פארקומען כחלוקת שארע, וואס דאָן נישט אין מאָל ארויסגעפירט ממש א הילול שבת, אידער סע. א' יאן א מחלוקת לשם שמים. אבער א היסטארישער פאקט איז עס אבער דאָ, צווישן חסידים און בתנאים פונעם יידן נישט זעלטן צעפאלקערן און מין מחלוקת... גו, וואס מיר עס איז נישט איבערגעצייגט — אין עס אנערקענדיג צוליב דעם מוסר, וואס עס איז דערלויבט געווארן... איז איינע פון די ביטערע, דער בעכער געזאגט, מיט וועלכע מע האט געקעמפט, איז געווען אריין ייגן אין חרם. אזוי האט מען אויסגעשלאגן דעם צו שטענדיג פון דער יידישער געזעצט. קיינער האט נישט געהאט מיט יענעם קיין צום געזעצט, אפילו קיין „גו“ סאגט נישט געזאגט.

איז דאס נישט גענוג: בארעכנט איין, אז א מענטש דארף א כאל א גמולת חסד, האט ער זיך נישט צו העמען צו הענדן. דארף ער חסד מאכן א נאכטער — אזוי ער פארמאגט, אז קיינער וויל אפילו נישט הערן זיך מיט יענעם משרד צו זיין. ביינאר, אזא מענטש, וועלכע מע האט אריינגעלייגט אין יענע צייטן אין חרם, איז געווען אפגעקוילעט לעבדיקערהייט. אין איינעם אזא פאל, דע צילט מען אז ער האט זיך געוואנדן צום גאון ר' רפאל פון האמיבורג, אז ער זאל אויך, התמענות א מין חרם, אין בירור, וואס די חסידים האבן זיך צו אים געוואנדן נישט דער בקשה, דאס מען אים אנגעזאגט כדי אים צו מאכען זיין „אדער מיר צו זיין, אז ער זאל צו שום קעגנערלישן התמענות דעם חרם, אז ער איז נישט דער ערשטער וואס התמעט אט דעם חרם — אז אפילו דער רבי, וואס איז ווי א מלאך פון גאט, האט אויך גע' התמעט.

דער גאון האט אויף דעם בייזן אזוי געענטפערט: — ווען גאט האט געהייסן פאר אברהם אבינו, אז ער זאל ברענגען אויף דער עדה זיין איינציקן בריה, יצחק, האט ער דאס נישט געטאן דורך קיין מלאך. ער אליין, בכבודו ובעצמו, כביכול אליין האט זיך בטיחה געווען אים דאס אנצווארן. אבער וועגנאר, ווען דער אייבערשטער האט אים געזאגט אז ער זאל אים נישט שטען — דעמאלט האט ער יא געזיגט א מלאך... דאס באהייט אונד, אז צו ראטעווען א מענטש, איז גענוג אז מען שיקט אונזן דורך א מלאך — אבער ווען מע וויל קוילען א מענטש, דארף מען קיין מלאך אויך נישט גייען, נאר דווקא דעם אייבערשטן אליין...

אייבערדערגיילט פון זאב אישחם

מ.מ. שאפיר

אן אייזעלע

„די דארע גראזן און מיר נישט, אויך נישט דער שטיין, דער האטער, איך גלייב, איך גלייב מיט ווארטעניש — ס'איז גוט מיט גלויבן ווארטעניש...“ דאס אייזעלע הייבט אויף דעם קאפ און פארקוקט זיך אין די ווייטן: „איך האב ביטחון, איך האב, איך האב, אן אמיח וועט אויף מיר רייטן.“

„פון וואנען וועט קומען משיח אהער פון ווייטן צי פון דאנען?“ דאס אייזעלע קוקט מיר אן פארקלערט, ווי ס'וואלט מיר גוט פארשטאנען.

„א שיינע ביישניג, מיט תימנער חן, וועט אים טראגן און וועט אים זייגן, ער קומט פון דאנען — איך הער אים גיין, פאר נאכט, ווען די שטיל נעמט זיך גיין.“

דאס אייזעלע גיט א פאר שפאן, פארשווינדט, און באלד היידער זיך חיוון — אין זאמד און אין שטראנגווייג, מיט שטילן ביטחון זיך שפייזן...

„האב געזען אן עלנט אייזעלע שטיין אויף א פעלד ארום רעננה — ס'האט געזאגט פון לעבן א זאמדיקן שטיין א ביסל גראז פארוואנעסט...“ „צי האט זיך עפעס אהער געבראכט, אדער קומסטו פון ערגעץ געפלוויגן, דאס אייזעלע דושובעט דאס גראז פארטראכט, און פינטלט מיט די אויגן.“

„מיינ טייער אייזעלע, מיינ דינט, צי האסטו אהער פארבלאנדעט?“ „אן אייזעלע בין איך און דאר בין איך — נאר דאס איז די שענסטע לאנגע.“

„אליין אין פלאמיקן שטראנגאס, און א ביסל גראז פארטריקענט — אויב עפעסער האט זיך דא איבערגעלאזט, צי קען מען נישט נאך אים שיקן?“

דאס אייזעלע גיט א פאר שפאן, פארשווינדט, און באלד היידער זיך חיוון — אין זאמד און אין שטראנגווייג, מיט שטילן ביטחון זיך שפייזן...

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

דערשיינט צוויי מאל אין חודש 15.02.1976 * בוקארעשט *

הרב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן

אויף באזוך אין ישראל

ווענט אויסן אינטערנאציאנאלן סלייטעלד בוקא-רעסט אסאפען: הרב יצחק מאיר מארילוס שליט"א רעסט עכטער, גענעראל-סערקעטאר פון דער פערעראציע פון די יידישע קהילות פון רומע-ניע, דניאל סענאל, פרעזידענט פון דער בוקא-רעסטער יידישער קהילה, וויסאק רוסו, זיין שטער יעדאסאקא און אונדער, צייטשריפט, סאמי געדעלשטיין, פרעזידענט פון הילף-אפטייל, מארסעל באדעסקי, יועץ.

אס איז געווען אנהענגענע דער פארשטייער פון רעליגיעזער פארשטאנדענס.

צווישן 3-13טן סעבראר ד"ר האט דער רב הראשי שליט"א און די רבנית ד"ר רוזן גע-מאכט א באזוך אין ישראל, כמעט דער דאזי-קער צייט האט דער רב הראשי זיך באטייליקט אין דער וועג פון ליטווישע-ראש פון בית החסדות, וועמענס אינטערנאציאנאלן קאמיטעט זיך פרעזירט און דער האט געהאט אונטער-רעווענע מיט א ריי סערוועלעכקייטן, באהאנג-לענדליק וויכטיקע רעליגיעזע און קהילישע פראבלעמען.

ביים באזוך און אנקומען זענען געווען אג-

באזוך פון יוניטער דזשואיש אפיל רעלעגאציעס

סע זענען דערנאך באוועסט געווארן די וויכ-טיקסטע אינסטיטוציעס און קהילה מוסדות: סעסעלע און שילד, דאס כשרע רעסטאראן, די מוסבקים, דער אפטייל פאר סאציאלער הילף פאר זקנים, קראנקע און אומצופעהדיקע, די ליטווישע פון דער פערעראציע האט גע-געבן א קאקטייל לכבוד דער רעלעגאציע, אין דער לעבליקער צייט האט אונדז באוועסט אויך א רעלעגאציע פון יוניטער דזשואיש אפיל פון סטאט אהא — סאראייניקע סטאטן.

אונדזערע געסט

משה טאנדייטניק, פרעזידענט פון דער מאסקווער יידישער קהילה

מיט דער געלעגנהייט זענען אסאנס געווארן די גוסט באציאונגען וואס זענען איינגעשטעלט געווארן צווישן די ביידע קהילות. דער רב הראשי שליט"א האט געבעטן דעם ה' טאנדייטניק ער זאל איבערגעבן זיינע ברכות און די ברודערלעכע ליבשאפט פאר די תתפללים פון דער מאסקווער גרויסער שיל און פון דער מאסקווער קהילה.

צווישן 26-28סטן יאנואר ד"ר האט אונדז באזוכט ה' ששה סאנדייטניק, פרעזידענט פון מאסקווער יידישער קהילה. בעת זיין חילול אין בוקארעשט, האט דער נאכט געהאט צושפערן מיט הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א און מיט אנדערע מנהי-גים פון דער פערעראציע פון די יידישע קהי-לות פון רומעניע בנוגע קהילישע פראבלעמען.

500 יאָר העברעאישער דרוק

ס'הייבט דער בארימטסטער פון דער משפחה איז געווען גרשון בן משה, וואס האט געשטאמט פון דיטשלאנד, ער האט נישט געקאנט ארבעטן דרוקס זיין מלאכה אראפן די הארבע געזעצן פון די גילדעס, דאס איז כיהמה די אורזאג, פאר וואס עס איז נישט געווען קיין יידישע דרוקן האט גענוג געזעצט ביי די ערשטע צענדליקער יאָרן נונגעס זעכצנטן יאָרהונדערט.

אין יאר 1465 האבן צוויי יידן, אויך אפסטא-מיקע פון דיטשלאנד, קאנראד צווייגן און אריאלד פאנארק, געעפנט דרוקערייען נעבן דרום, אפערקענדק דעם צוהייב פון דער טעטי-קייט פון העברעאישע דרוקן. דא-האט זיך אנט-וויקלט א פארשידענע דרוק-טעכניקס, דער דער-מאכטער גרשון כאטשיגא האט געבראכט די הויכע פונדאטערבליונג, ער האט געדרוקט דעם בארימטן תנך פון בוקארעשט, אין יאר 1494. כוון די דא געבראכטע טיפא אין צו זען אז די ערשטע פארטיקאציעס, אין לשון קודש זענען דערשי-נען בערך 35 יאר נאכן דערשיינון דעם דרוק, עס איז אינטערעסאנט אויך דאס פאקט אז יידי-שע לוסים האבן באריכט אט די לערענדונג, ווי א דערגרייכונג פון אלע וויסנשאפטן, און דאס אויספירן אט די מלאכה איז געווען פאר-רעכנט פונקט אזוי ווי דאס שוויגן כסרים, פאר א קליקער ארבעט, אזוי האבן טאקע זיך געהעמט צום כוץ פון די כסרים די דרוקער, וועמענס מלאכה האט געווען.

די דרוק-מלאכה איז געווען פאררעכנט פאר א ביסל מקום צו מאכן די נביאז פון ישיעה ה' נביא: „די גאנצע ערד וועט זיין פול מיט וויסן און מורא פאר גאט, אז זיך עס ביט וואסער“, אבער פון דער אנדערער זייט, מבד די קאטיסט, די מוסרים, האבן זיך געהערט אנדערע קולות, וועלכע האבן זיך בכלל נישט געפירט מיט דער דעפערנציע, וועלכע זיך האבן אנגערופן די

אינע פון די ערשטע העברעאישע דרוקאקן, איז דער בארימטער פירוש אויפן תנך פון רש"י, וואס איז געדרוקט געווארן אין יאר 1475 אין רעדוויאז פאר מאלאכא, אין איטאליע, עס איז כדאי צו באמערקן אז דער העברעאישער דרוק האט זיך אנגעהויבן פיל פריער, כע דארף נישט באמערקן אז „סוריס“ פון די מיר שולחן, ערנסט נון רבי יעקב בן אשר כוון טאלערא איז אויך געדריקט געווארן אין יאר 1475 — אין דער דרוק פון משה כוון, וועלכער האט גע-מאכט פון דיטשלאנד, אט דער שולחן ערוך, וועלכער איז דערשינען אין פיאנע דע-סאק, איז צוגעגרייט געווארן צום דרוק פיל פריער ווי דער פירוש פון רש"י, אין דער דרוק פון דערמאנטע כוון איז דערשינען נאך פריער פאר די „כורים“ א מילה.

דעמאלט האט זיך אנגעהויבן כארשפירן „רש"י, כחב“, א שטאנדיק-קרייזע שריפט, וואס איז א כוון איבערגאנג צווישן געשריבענער שריפט און דער קווארטאנטער שריפט, אזער כעסער געזעצט קאפירישע שריפט, די „סוריס“ זענען געווען געווארן מיט די קווארטאנטע אהיות, אזער ווי מע רוקט זיך אין לשון קודש, אהיות סרו-געות, וואס זענען באקאנט געווען ביי די אש-נאנים.

דארף מען בכך זיך משער זיין אז אפאקטיש האבן עקזיסטירט נאך פארן יאר 1475 צוויי בא-זונדערע טיפאגראפיעס, און וועלכע כע חיות אויס אז יענע פון פיאנע איז געווען די עלטע-רע, אנדערע פארשונגען פארן משער זיין אז נאך יאר 1469 האט עקזיסטירט אין דרום א „יוזשע דרוק“, בכלל, דוכט זיך אז דאס הויכעלע פון דער דרוק איז לשון-קודש האט זיך גענומען אין דער הויכעשטעס נון איטאליע. די בארימטע משפחה יידישע, דרוקער פון דער צייט פונעם יאר 1500 איז די משפחה כא-י

אין די צייטן פון אנטיסעמיטישן פיבער

אין פארלאג „קארטא רעמענטאסע“ (דאס רומענישע בוך) איז נישט לאנג דערשי-נען א וואסא פון רומענישן שרייבער מארין פרעדא, אונטערן טיטל „דעלירויל“, דער פיבער, דער מחבר פונעם ארטיקל רופט זיך אפ אויפן קאפיטל, אין וועלכן עס ווערט געשילדערט, א געשפערט צווישן געוועזענע דיקטאטאר, גענעראל אנטאנטעסן און זיין מוסער, וועלכע איז ממזר זכות און פראוואס זיך אנטעמטן די קריידע פון די גערויפטע רומענישע יידן.

אן עלטערע פרוי, האלטנדיק אירע צו-נויגעלייגטע הענט אין דער שויס, פונעריש... אט דאס דאזיקע בילד באגלייט דעם ליינער מיט געם לעצען ראפאן גרויסן רומענישן פראוואטאר, מארין פרעדא, „דעלירויל“ — דער פיבער, די אלטע פרוי, מיט א שטרענג געזיכט און א שניידנדיק קול, וואס שטעלט זיך אקעגן די כוואליעס פון אומגעשטעלעכקייט און פון סאדל, אין געווען די מוסער פונעם „גענעראל“, ער, דער „פירער פון דער מלוכה“, דער פאטער פון די לעגיאנערן, מיט וועלכע ער האט שו-ת פוט געמאכט פון איבערצייגונג אין יענעם דא-מאסישע פערלאדע פון דאס רומענישע גע-שיכטע, ער האט זיך צוגעהערט נידערגעשלאגן צו אירע מוסר-רייד.

יא, — האט געזאגט די בלאטע אל-טיטשקע — סאר וואס האסטו געברענגט צו דער מאכט די דאזיקע מענטשן... אס דאס קאפיטל פונעם ראפאן וויכירער מיט גרויסע קראפט און ווייניג-דעמאנסט, דאס לעבן, מיט אירע טיטשקע אימפליקאציעס, אפילו ווען דער ערשטער האט בלויז צוויי פארשווונען און צווישן זיי קומט נישט פאר מער ווי א ווערע-אויסטייטש, אבער וואס פאר א ווערע-אויסטייטש!

פיר לעשיגען וויינער אין אס דעם אומפאר-געשעלעך דאזיגן איז אונדזער עבר, אונדזערע נאקעטע לידן, טרייבנדיק, אונדזער עבר, האבן פיר אין זינען אונדזער טאפלעכקייט פון מענטשן אויף דער דאזיקער ערד און פון זיין, אן אומפ-טעלעאטיקע דאזלייטש — און א דיבאונדערע מעלה פון דעם ווערטיקן בוך איז דאס, וואס עס פארטורטיילט דעם עבר שרף, איר דעמאנסט איך דעם וויינער מיט וועלכן די אלטע פארטורטיילט דעם אנטיסעמיטישן, „סי וואס די וועסט מיר זאגן, קאנטו נישט באשולדיקן אט די מענטשן פון גאט, ווי יידן, אז זיי זענען יידן, גלייך זיי וואלטן זיך אנטשלאסן נאך אין זייער מוסערס בויך אז זיי זאלן זיין אויף דער ערד יידן, כדי אנדערע מענטשן, וועלכע אויך זיי האבן נישט געהאט קיין סום דאס וואס עס האט זיך בא-שלאסן אין בויך פון זייערע רומענישע מוסערס, אז זיי זאלן זיין רומענער, אז זיי זאלן זיי שפעטער ווען זיי וועלן גרויס ווערן, דערישן יענע וואס זענען געבוירן געווארן פון הייכער פון יידישע“, אט זענען זיי די אנטיסעמיטישע טעלעאטיקעס — וואס דער „גענעראל“ האט מיט זיך געבראכט אין אס דער דיסקוסיע — צעצייגן און צעדרויבעלע, נישט דורך מלאכא-טישע ארגומענטן, נישט דורך צוואנגעשטעלטן פון פאליטישע צי פאליטישע פראגמאטן, נאר דורך אן אינטערוויע צו פון א גוטי-דער-צוגעגעסענע מענטש, מיט וועלכע און אנטשלאס-דיקע ארגומענטן, וואס קומען פון דער אינטואי-ציע די לעבנדיג-דעמאראנד.

די אנטיסעמיטישע רדיפות האבן מיט זיך פארגעשטעלט א פיעסע — א פערסענדיקע און צעשטערשטע, אבער בלויז א פיעסע — פון יע-נעם, פאטאלן אפאראט“, ווי סע דריקט זיך אויס דער מחבר פונעם ראפאן, אין וועלכער עס איז אריינגעשלאפן געווארן דאס לאנד, די רצי-הות און צווישע פאררעכענדיקעס פון די נא-ציאנאלע אינטערעסן זענען שוין פון לאנג גע-ווען די מלאכה פון די לעגיאנערן — אבער, אין יענעם סוף יאר פון 1940 און אנהייב פון 1941, האבן זיי זיך אליין איבערגעשטיגן אין מאנטער-וועטען, עס איז געווען די צייט פון „דעלירויל“, פונעם פיבער, וואס האט זיך אראפגעלאזט איבער רומעניע, מיר, וועלכע מיר זענען געווארן אירע עדות און גלייכצייטיק אויך די קרבנות, געפונען

די אנטיסעמיטישע רדיפות האבן מיט זיך פארגעשטעלט א פיעסע — א פערסענדיקע און צעשטערשטע, אבער בלויז א פיעסע — פון יע-נעם, פאטאלן אפאראט“, ווי סע דריקט זיך אויס דער מחבר פונעם ראפאן, אין וועלכער עס איז אריינגעשלאפן געווארן דאס לאנד, די רצי-הות און צווישע פאררעכענדיקעס פון די נא-ציאנאלע אינטערעסן זענען שוין פון לאנג גע-ווען די מלאכה פון די לעגיאנערן — אבער, אין יענעם סוף יאר פון 1940 און אנהייב פון 1941, האבן זיי זיך אליין איבערגעשטיגן אין מאנטער-וועטען, עס איז געווען די צייט פון „דעלירויל“, פונעם פיבער, וואס האט זיך אראפגעלאזט איבער רומעניע, מיר, וועלכע מיר זענען געווארן אירע עדות און גלייכצייטיק אויך די קרבנות, געפונען

די אנטיסעמיטישע רדיפות האבן מיט זיך פארגעשטעלט א פיעסע — א פערסענדיקע און צעשטערשטע, אבער בלויז א פיעסע — פון יע-נעם, פאטאלן אפאראט“, ווי סע דריקט זיך אויס דער מחבר פונעם ראפאן, אין וועלכער עס איז אריינגעשלאפן געווארן דאס לאנד, די רצי-הות און צווישע פאררעכענדיקעס פון די נא-ציאנאלע אינטערעסן זענען שוין פון לאנג גע-ווען די מלאכה פון די לעגיאנערן — אבער, אין יענעם סוף יאר פון 1940 און אנהייב פון 1941, האבן זיי זיך אליין איבערגעשטיגן אין מאנטער-וועטען, עס איז געווען די צייט פון „דעלירויל“, פונעם פיבער, וואס האט זיך אראפגעלאזט איבער רומעניע, מיר, וועלכע מיר זענען געווארן אירע עדות און גלייכצייטיק אויך די קרבנות, געפונען

די אנטיסעמיטישע רדיפות האבן מיט זיך פארגעשטעלט א פיעסע — א פערסענדיקע און צעשטערשטע, אבער בלויז א פיעסע — פון יע-נעם, פאטאלן אפאראט“, ווי סע דריקט זיך אויס דער מחבר פונעם ראפאן, אין וועלכער עס איז אריינגעשלאפן געווארן דאס לאנד, די רצי-הות און צווישע פאררעכענדיקעס פון די נא-ציאנאלע אינטערעסן זענען שוין פון לאנג גע-ווען די מלאכה פון די לעגיאנערן — אבער, אין יענעם סוף יאר פון 1940 און אנהייב פון 1941, האבן זיי זיך אליין איבערגעשטיגן אין מאנטער-וועטען, עס איז געווען די צייט פון „דעלירויל“, פונעם פיבער, וואס האט זיך אראפגעלאזט איבער רומעניע, מיר, וועלכע מיר זענען געווארן אירע עדות און גלייכצייטיק אויך די קרבנות, געפונען

